

STINA DE VALE-I REGÉK

MÁSODIK SOROZAT

**IRTA
CZÁRÁN GYULA**

TARTALOM

A BOHOGYŐ.

DIANA BERKE.

A TRICSCS-TRACSCS ESÉS.

A BOCZÁSZ.

A KUSZTURA.

JADOLINA.

A NARCISS-FORRÁS.

BELCZAZÁR PALOTÁJA.

A BOLOND-TÓ.

A BOHOGYÓ.¹

Mogorva szomszédja a vidám Pojéninak! Miért ránczold egyre úgy szemöldeid? miért tekintesz ránk mindig oly haragosan? miért vagy ily jéghideg? miért nem derül fel soha homlokod? miért bámulsz üres köszemeiddel azokba az üres katlanokba ott alant? Nem fogunk téged soha mosolyogni látni? Hiába hinti rád arany sugarait a nap: nem hogy felderülnél tőle, de sőt még kirívóbbakká lesznek e világításban morczos képednek torz vonásai: mint hogy ha Meduza arczára rózsaszínű fátlyolt borítanának...

Mi bajod? mi bánt? Visszataszítod fenyegető tekintetteddel azt, ki közeledni akar hozzád; s messzire elkerül mindenki, hogy meg ne háborítson látogatatlan magányosságodban...

* * *

A kirándulók társasága, melynek kevéssel ezelőtt, ott alább a Cserepes forrás környékén még vidám zajától visszhangzottak a hegyek, - most csatárlánczra oszolva, szótlan némaságban, lankadtan mászott fölfelé a csúcshoz a Pojéni kupoláján. Itt e helyen mindenki azt hiszi, ez a legnehezebb, legfárasztóbb része az útnak. Pedig dehogy! Koránt sem! Nem a legnehezebb, csak a legutóljá, a mi a többi *után* jön, s a mihez már megfogyott erővel fogunk hozzá. Vagy talán inkább csak a türelmetlenségtől érzi magát e ponton fáradtnak már az ember: hogyan van, hogy még mindig nem vagyunk fen az ormon? hisz' olyan közelinek, olyan csekélységnek látszik onnan alantabbról!

No de végre mégis csak feljutunk a csúcsra, s itt egyszerre hangos lesz megint minden. Pár pillanatnyi pihenés után itt ebben az üde levegőben már nyoma sincsen sehol az előbbi lankadtságnak. A célhoz jutás édes érzete, a szép panoráma, az oldalzsebekből lassankint előkerülő snapszos flaskák, a felhozott körömfaladék, a paprikás szalonna, pogácsa, szalámi: e sok hathatós tényezőnek mind együtt véve sikerül egyszerre egy teljes oktávával felebb ajzani a hangulatot; s a megelégedés csendes kifejezései, a lelkesültség zajos kitörései, vidám kacaj, tréfa, danolás: mind kellemes zűr-hanggá olvadnak össze.

- Milyen kár, mond az egyik, kiben a szép kilátás feletti lelkesedés az élet praktikusabb oldalai iránti érzéket nem tompította el egészen, - milyen kár, hogy ezek a nagy kiterjedésű hegyek olyan meddők; nincsen bennük arany, ezüst, semmi nemes ércz, drágakő!

- Hogyan is lehet ez? szólt a másik.

- Engedjete meg, hogy belé szólok, mond most egész váratlanul az öreg Pojéni; - de ennek egyedül csak az én mogorva szomszédom ott ni, a Bohogyó az oka.

De a másik perczben már más dolog felé fordul a társaság figyelme. Ugyan miért van ez a nagy mérvű horpadás, ez a mély nyereg itt a Pojéni és a Bohogyó közt? Milyen könnyen át lehetne mostan menni amoda és tovább ki a főgerinczre, ha ez a mély gödör nem választaná el a kettőt egymástól!

- Ezt is a Bohogyó csinálta, ennek is csak ő az oka, - szólt közbe ismét a Pojéni.

¹ E hegy sziklahomloka, szakadékaival s romszerű omladékaival, feltűnő komoran emelkedik ki az alatta tátongó sziklakatlanok mélységeiből.

De még mielőtt valaki megkérdezhetette volna, hogy miért, hogyan? felsóhajt a társaság egy tagja, ki egészen el volt merülve a szép kilátásba, s a Pojéni közbeszólását nem hallotta:

- Mennyit nyerne e panoráma, ha a főgerincz otromba, rideg tömege nem volna ott, és nem zárná el a kilátást kelet felé a Bihar-park ligeteire s az erdélyi hegyekre! Ez egészítené csak ki teljes körképpé a panorámát!

- Ez is a Bohogyő lelkén szárad: az a nagy gát is az ő műve, - szólt harmadszor is közbe a Pojéni.

- Úgy látszik, nagyon elfogúlt vagy szegény szomszédod ellen, - mondja most valaki a Pojéninek: minden bajnak ő az oka, mindenért ő a bűnbak.

- Bizony pedig egészen úgy áll a dolog, a hogy mondom. Saját szemeim látták mind ezt; nem holmi mendemondák után beszélek.

- Talán valami rejtelmes nagy titkokról van itt szó, öreg, melyeket tudni közönséges halandónak tiltva van, vagy veszedelmére válik?

- Dehogy! Egész egyszerű kis bolond história. Megtudhatja bárki, a kit érdekel; semmi baja nem lesz tőle.

- Nem mondanád-e hát el nekünk is, kedves öregem? Hiszen olyan sokszor jártunk már itt, és még sem tudunk semmit róla. Beszéld el; de ne keríts neki nagy feneket, mert délre haza kell mennünk, Szabóék jó ebéddel várnak; kár volna, ha lekésnének róla.

- Jól van no; hát csak üljetek le mindnyájan ide az ölembe, s hallgassátok meg. De kérlek, ne szóllogassatok bele, ne kiabáljatok közbe: mert itt nem vagyunk a tisztelt Házban, és én nem szeretem az obstrukciót.

*

Istenem, hol vannak azok az idők, - kezdé rövid elgondolkodás után a Pojéni - mikor még ezek a szép hegyek teledestele voltak arannyal, ezüsttel, mindenféle nemes érczczel és drága kövekkel. Rubint, smaragdot, topázt, zafírt, türkiszt, ametisztet stb. lehetett itt marok számra szedni. A sok arany meg ezüst egész tisztán, termés állapotban, csak úgy hevert úton útfélén minden felé; s a hegység belseje szinte duzzadt a temérdek kincstől.

És most nincsen mind ebből semmi, de semmi. Minden oda van, elveszett örökre!

Nézzétek csak ezt az én vén zsugori szomszédomat, a Bohogyőt! Nem a prototipusa-e a petrificált rideg agglegénységnek? Nincsen és nem is volt soha más iránt érzéke, semmit egyebet és senkit nem szeretett, csak a kielégíthetetlen kincsvágy emésztette, mintegy olthatatlan szomjúság pokoli tüzével a lelkét. Ez szedte össze lassankint az aranyat, ezüstöt, drága köveket az egész környéken, minden felé; előbb azt, a mit kint talált a felszínen; de ez nem elégíti ki; pedig már rengeteg kincse volt összegyűjtve.

- Nem hogy kielégítette volna, sőt ellenkezőleg, minél több lett a gazdagsága annál kevesebbnek tűnt fel az neki, s annál pokolibb lánggal emészté a kincsvágy. Felkutatta a hegy belsejét, a legfélreesebb helyeket, a legrejtettebb zugokat; kifosztott, elharácsolt, összegyűjtött mindent az egész hegységben; nem maradt abban semmi; nincsen is benne semmi most sem.

Annyi kincse volt már, hogy a sok drágasággal, színültig telve voltak már azok a roppant öblű szikla katlanok, melyek előtte tátonganak most üresen. Ezek voltak az ő Wertheim-szekrényei; itt tartotta kincseit; s alig fért már bennük a sok drágaság, mert az öreg egyre hordta, vermelte beléjük a sok kincset.

Nem volt senkije a világon, csak egy bárgyú öcscse, kit azért nevelt bambának és tudatlannak, hogy céljaira felhasználhassa, és kapzsisága kielégítésénél, a gyűjtésnél, megbízható eszköze, semmibe nem kerülő segítsége legyen. Ez őrizte a kincset, míg az öreg gyűjteni járt, 's egyáltalában a legéberebb örködés volt szigorú kötelessége, nehogy valaki a kincses ház közelébe juthasson.

Engem még talán leginkább szívelt a szomszédjai közt, 's én át-át jártam hozzá némelykor beszélgetni; ámbár ő mindig nagyon mogorva, szóban fukar természetűnek látszott; kész volt évekig nem szólni senkihez egy szót sem; 's ha megszólítám is, csak röviden, néhány szóval felelt, hogy minél előbb véget vessen a társalgásnak. Úgy látszik, ez a kevés is terhére vált neki később. És a mint szaporodtak a kincsei, azon arányban nőtt benne a bizalmatlanság is mindenki iránt. Utoljára még én reám is gyanakodni kezdett; pedig már régóta ismer, s tudhatta, hogy én nem vágyódom kincsek birtokára.

Azért sülyesztette be ezt a nagy mélyedést ide közénk, hogy ne mehessek át többé hozzá; arra való volt ez a nagy árok itt köztünk.

Azóta hát csak innen helyből kiabálgattam át neki, ha valami dolgom volt. Ő meghallja és felel röviden most is mindig.

Ti is megpróbálhatjátok fiaim, hogy egy »jó napot!« jó napot kiáltatok oda hozzá. Csakhogy a ti hangotok nagyon gyenge: nem hallaná meg. Hanem menjetek csak oda le közelebb hozzá, a kettőnk közt lemélyedő nyeregbe, arra a pontra, honnan az út ismét felfelé kezd emelkedni, és kiáltatok onnan neki valamit: meglátjátok, hogy felelni fog azonnal: azt hiszi, hogy én szóllok hozzá.

*

De én velem mégcsak meg volt valahogy. Hanem sokkal inkább félt még attól, hogy megkerülök, s hátulról jön rá a veszedelem, onnan a Tolvajvár felől, ahol egy hirhedt rablóvezér tanyázott volt abban az időben.

Ez nagyon sok gondot, sok álmatlan éjszakát okozott neki. Azért kerítette be magát erről az oldalról azzal a magos gáttal, azzal az óriási bástyával, mely most a kilátást kelet felé elzárja. Ezen oldalra állítá ki öcscsét Bumbót is legtöbbször; ott kellett neki rendesen őrt állania.

És Bumbó megtett mindent a mit parancsolt volt bátyja néki, gépileg, kedvetlenül, maga sem tudta tulajdonképen, hogy miért. Talán azt hitte, hogy ennek így kell lennie, hogy ez nem is lehet másképen; mert ő soha nem látott más valamit. Engedelmeskedett bátyjának, mert kénytelennek érezte magát erre. De gyűlölte azt, mint zsarnokát, kitől nem tud szabadulni, tiszta szívből, annyi rossz indulattal a mennyi csak egy szegény hülyétől kitelik; ez pedig nem mindig olyan kevés, mint gondolná az ember.

Látta, hogyan gyűl a sok kincs garmadára, napról-napra mindig több-több; ... és ő néki nem jut rész abból! Csak egy-egy apró selejtes darabot vetett oda néha neki bátyja; ő azzal kell, hogy megelégedjék, mikor látja jól, hogy a sok kincs lassankint tornyokká nő az öregnek kincses vermeiben!

Ezekbe még neki sem volt szabad bejárása. Csak olyankor láthatott belőle valamit, mikor az öreg felnyitotta, hogy kincseiben gyönyörködjék, ezeket számba vegye, rendezgesse, a penésztől, rozsdától megtakarítsa, kefélgesse.

Tudta jól, hogy bátyja egészen elmerül, elfelejti magát ebben a kéjelgésben, nem lát, se nem hall e foglalkozásnál. Ilyenkor tehát néhány darab szikla tönköt hányt hirtelen rakásra

állványnak, felállt arra mint zsámolyra, s lábujjhegyre ágaskodva bámulta onnan a sok kincset, hogy a szeme is káprázott belé; és nézte, miként törölgeti, tisztítja, csiszolja az öreg, hogy annál fényesebben ragyogjanak. Egy ilyen egymás tetejébe rakott sziklából készült zsámoly a Bohogyó nyergén keresztül vezető úttól balra még most is fenn áll és látható.

* * *

Azon sziklavárat, mely most már csak mint dűledező romhalmaz emelkedik ki az Oncsásza felett, mai napig is Tolvajvárnak nevezi a nép. Abban az időben is egy hirhedt rablóvezérnek a fészke volt az. Ennek tudomása volt a Bohogyó által összegyűjtött kincsekről, és nagyon óhajtotta volna azokat hatalmába keríteni; csak hogy nem érezte olyan erősnek magát, hogy nyíltan meg merte volna őt támadni.

Egyszer a mint a havasi ligetekben ödöng, betéved véletlenül az Oncsásza nagy kiterjedésű föld alatti üregeibe, s itt Plutóval találkozva, szó jött közöttük azon fosztogatásról, melyet a Bohogyó a hegyekben véghez visz.

- Addig csak türtem, a míg a felszínen maradt a vén hunczut, - szólt Plutó; - hanem az már mégis impertinencia tőle, hogy még a hegy belsejét is kifoszsa, s elrabolja tőlem azokat a kincseket, a melyek egyedül engem, mint az alvilág fejedelmét, illetnek.

- Bizon pedig már minden az ő ládájába került, a mi csak értékes van ezen az egész környéken. Én magam sem tudok már miatta megélni. Sokszor gondolkozom rajta, mikép lehetne összerablott kincseinek legalább egyrészét tőle el suvasztani. De egy ilyen gigasszal nem mer nyíltan kikötni az ember.

- Hiszen csak annyira tudnám egyszer hozni a dolgot, hogy azokat a kincseket itt látnám ezekben az üregekben. A többi az én gondom volna.

- De hiszen ép az a baj, hogy ő erősebb; nem vehetjük el tőle, hogy ide hozzuk.

- Tudom, tudom. De vajon nem lehetne-e valami csellel rá birni, hogy ő maga hozza a kincseit ide? Nincsen senkije, a kire hallgatna?

- Van egy bárgyú öcscse és famulusa; ennek az útján talán hozzá lehetne férni. Ezzel már egy párszor beszéltem; és alkalmam volt látni, mily elégedetlen helyzetével, mily nagy mértékben gyűlöli bátyját, s mennyire szeretne szabadulni zsarnokságától.

- Igazán? No hát akkor meg kellene ezt vesztegetnünk, hogy kezünkre játszék.

- Kell is azt megvesztegetni! Szívesen segítene az nekünk, s meg tenné minden haszon nélkül bátyja ellen készséggel, csak azért, hogy ennek romlásán örülhessen. Ezzel a vesztegetéssel nem szükséges lelkünket terhelni.

- Akkor hát annál jobb; ne kövessünk el olyan vétket, mely nem szükséges, sőt még pénzbe kerülne. De vajon mi módon lehetne felhasználni ezt a famulust? Ha sikerülne valami okosat kiszelni és jól végre is hajtani, kettőnké lenne az egész kincs; mert hát ilyenénképen még Bumbónak sem kellene részt adnunk belőle.

- Várj csak, felséges uram, - mond a rabló. - A minap egy boszorkány járt nálam, s éjszakára egy követ tett a feje alá vánkos gyanánt. Megpróbálom, ma éjjel én is ezen a párnán alszom; hátha valami jót álmodok tőle!

- No hát csak aludj babám, aludjál!

* * *

Üres kézzel, mogorván ballagott a kincskeresésből haza felé a Bohogyő. Nem talált ma semmit sem. Hogyan is lelhetett volna valamit, mikor már mindent felkutatót és kifosztott, mikor már minden az övé volt!

De ebbe az egészen természetes tényállásba ő nem akart belenyugodni: neki több kellett, még több és mindig több, sok, nagyon sok, véghetetlen sok!

A mi már meg van, az semmi; mert az már az övé. De a világon mennyi kincs van még, a mi nem az övé!

Haza érve, nagy meglepetéssel pillant meg Bumbónál egy egész csomó kincset, tiszta termésaranyat, ezüstöt, gyönyörű nagy drágaköveket, de olyan nagyok s oly szépek mind, hogy szinte káprázott a szeme is tőle.

- Honnan kaptad? ezeket tőlem loptad, gazember! kiáltott rá; pedig tudta jól, hogy nem tőle valók. Hiszen akármennyi volt is neki: mégis ismerte jól minden egyes darabját az ő kincses tárházának.

- Nem loptam, - felelt Bumbó.

- Mondd meg hát tüstént, honnan valók; mert különben mindjárt agyonütlek!

- Megmondom no, csak ne bánts! Ott termettek ezek az Oncsászá.

- Nem igaz, hazudsz! Hisz' ép tegnap jártam én is ottan, s felkutattam mindent: nincsen ott semmi már.

- Igen, de te nem jártál az Oncsásza titkos földalatti üregeiben, a hol ezek teremnek. Ha az ember ezekbe az üregekbe egy darab aranyat, ezüstöt elhelyez: másnap nem csak azt találja ott, a mit odatett, hanem mellette még egy ép olyan darabot: a nemes ásvány meg van kétszerezve.

- Hátha több darabot tesz egyszerre oda az ember?

- Akkor is épen az történik: minden darab mellé még egy épen olyan terem, mindegyik megkétszereződik, s így másnap még egyszer annyit hozhat ki az ember onnan, mint a mennyit betett.

- De igazán?

- Ha nem hiszed, próbáld meg magad is; akármikor elmehetünk oda.

Az öreg Bohogyő a szemét sem hunyta be ezen az éjszakán. Megkétszerezhetni a kincseit! Most, mikor már úgyszólván lemondott arról, hogy azokat, habár csak lassankint is, tovább szaporíthatja: mostan egyszerre az a lehetőség áll előtte, hogy azokat megkettőztetheti. Dehát csupán csak megkettőztetheti? Hiszen ha már megvannak kétszerezve, akkor újra lerakja mind, s akkor a kétszeresből ismét két annyi válik; s akkor már négyszer annyija lesz: ezt megint beteszi, s ennek a kétszerese már nyolczszor annyi lesz, mint a mostani kincsei; és így tovább, tovább és mindig tovább! nem szűnik meg soha ez a szaporodás; élvezni fogja szüntelen azt a gyönyörűséget, hogy kedves kincseit szakadatlanul sokasodni lássa! Képzelfő-é ennél valami nagyobb boldogság egy Harpagonra nézve?

Alig várta, hogy a hajnalfény pirkadni kezdjen; kiválasztott néhány maroknyi kevésbé értékes drágakövet, hogy nagyon sokat ne koczkáztasson; s Bumbót álmából felcibálva, elindult az Oncsászára.

Oda érve, Bumbó levezette őt a földalatti rejtek üregekbe, s a hozott drága köveket itt elhelyezték.

Másnap oda vissza térve, csakugyan minden darabnak még egy, teljesen hű második példányát találták ott, az eredetiekkel együtt: a kövek meg voltak kétszerezve.

A következő nap már egy nagy tele kosárnyi drágaságot hozott ide: ebből is kétannyi lett egy nap alatt.

Az öreg Bohogyő most már meg volt győződve, hogy régi legkedvesebb álma, legforróbb vágya teljességbe ment, s most ráakadt végre kincsei szaporításának kiapadhatatlan forrására. Csakhogy így egy kissé lassullotta a haladást. Mikor lesz az ő egész kincse megkétszerezve, ha csak így kosarankint veti el ebbe a kincstermő üregbe?

Bumbó észrevette, mi bántja az öreget, s biztatni kezdte, hogy ne vesztegessék az időt ilyen csipri-csupri grájlérkodással; hanem hozzák át egyszerre az egész kincshalmazt ide: így meglesz egy nap alatt kétszerezve az egész; inkább itt kint maradhatnak az alatt a lejáratnál örködni, nehogy valami hivatlan vendég hozzáférhessen.

Így is történt. Az öreg Bohogyő az egész roppant kincstömeget átszállította az Oncsászára, s elhelyezte annak rengeteg kiterjedésű föld alatti üregeiben megkétszerezés végett. Ő maga pedig Bumbóval meghúzta magát kün a bejárat közelében, s várta nagy epedve a más napot, mely őt már még egyszer oly gazdagnak fogja látni.

Vár, vár... De mi ez?... Mintha egyszerre mozogni kezdene alatta az egész hegy... Tompa földalatti morajt hall messziről folyton erősödve közeledni, mely lassankint orkánzúgássá fokozódik. Hajladozik, inog, mozog körülötte minden; hegyek, völgyek tánczra kerekednek; a talaj hullámokat vet, mint a fergetegtől korbácsolt tenger: itten magosra feltornyosodik, amott mélyen alá bukik. Nagy hegyek emelkednek ki a völgyekből, 's büszke csúcsok sülyednek a föld gyomrába örökre alá.

Odább messzire több helyt megnyílik a föld: sűrű füst- és gőzfelhők tolulnak fel, a tájat sötétséggel borítva be, melyet a megnyílt sziklatalajból ki-kilövelő lángok hol biborpiros, hol kísérteties halavány kék színekkel világítanak meg egy-egy pillanatra.

Nagy láva-folyamok kezdenek kiömleni, melyeknek izzó fényétől egyszerre világos lesz minden, s a végítéleti világbomlás a maga egész rettenetes nagyszerűségében lesz átláthatóvá.

A Bohogyő menekülni kénytelen, ha nem akarja, hogy a szörnyű alvilági áradat örökre eltemesse. Megy, megy szaladva, alig képes szabadúlni a világvégi pusztulástól.

De vajon mi történt kincseivel? ez a gondolat üldözte folyton. Vajon elvesztek a nagy romlásban, vagy meg vannak most is ott, a hová tette?

Nem mondott le, nem tudott lemondani a reményről, hogy újra megkaphatja azokat. S mihelyt a hegybontó nagy alvilági színjátéknak utolsó felvonása is lezajlott, sietett azonnal a helyszínére, hogy otthagyt kincseit reklamálja.

De hol van hát az a »helyszíne«? Itt kellene hogy legyen tulajdonképen, a Tolvajvár közelében valahol: hiszen itt rejtette el az ő kedves kincseit e tájon!

És ő még sem ismer most itten semmit! Itt minden egészen másképp van, mint a hogy ottan volt, hová azokat tette; e tájék nem is hasonlít ahoz, a melynek üregeiben ő kincseit elhelyezte.

A hol akkor völgy húzódott, ott mostan egy nagy hegy emelkedik; s ahol akkor magos orom nyúlt fel az ég felé, ott mostan szédítő mélységek tátonganak. Itt hosszú, nagy hegygerincz vonúlt akkor odább, hol most a patak csörgedez; a hegyeket mindenestől elnyelte a völgy; s a medencze helyén, melynek üregeibe kincseit elrakta, mostan kopár sziklafalak meredeznek. Az egész táj képe annyira átváltozott, hogy a réGINEK még nyoma sem ismerhető fel rajta.

*

... De hát hogy ha meg lehetne mégis találni azokat a kincstermő üregeket?

Kereste, kereste, napokon, heteken, hónapokon, esztendőkön keresztül, hasztalan! A régi föld alatti csarnokok egészen eltűntek; s az újonnan keletkezett üregekben nem talált semmit, semmit az ő kedves kincseiből: nem látott azokban más egyebet, mint követ, csontokat és legfelebb még havat és jeget.

Ne is törd magad még tovább elveszett kincseid után, szegény öreg! Hiszen ép azért rendezte Plutó ezt az előadást, hogy örökre hozzáférhetetlenekké tegye rád nézve azokat! Őt illetik e kincsek: tőle tulajdonítottad el te is; ő csak a magáét vette vissza mostan te tőled, midőn visszanyelt magába örök időkre mindent!

*

De hát czimborájának, a rablónak, ki Bumbó útján rábirta a Bohogyót, hogy kincseit ide hozza, talán csak ki adta a kialkudott osztályrészét?... Bizon nem volt annak sem többé kincsekre szüksége: a rettenetes rázkódtatás ott pusztítá el tulajdon várában, melynek falai rádőltek s eltemették urukat.

A mi a várból még fenmaradt: azon az öreg Bohogyó tölté ki tehetetlen bosszúját: veszett dühében, nem találva hirtelen mást maga előtt, neki ment annak s egy jó darabot kiharapott belőle.

Ott áll ma is az Oncsásza felett a vár: rideg, düledék romhalmaz,

Idétlen rom, mogorva puszta váz,
Falai között senki sem tanyáz.

A Bohogyó harapásának nyoma még ma is meglátszik rajta: egy roppant nagy csorbaság tátong a közepén, a kiharapott részen. Messze, messze ellátszik e feltűnő rom: a nagy idők emléke és tanujele.

* * *

Megunta már a Bohogyó keresni kincseit, s búsan haza ballagott. Bumbót megpillantva, egyszerre éktelen düh szállta meg szívét. Ez vette rá őt, hogy kincseit oda vigye, honnan nem kapta vissza többé soha! Mit tegyen vele?

Neki ment s egyet csapott rá; csak egyetlen egyet; hanem ez elég volt annak örökre: össze nyaklott rögtön, s kiömlő vére pirosra festette a sziklákat. És e sziklák pirosak maradtak mai napig, a mint a Bohogyó nyergén felfelé vezető köves úton bárki megláthatja a Bumbó által azelőtt leskelődésre használt sziklázásamoly közelében.

Azután vissza ült az öreg az ő rendes helyére, honnan régebben gyönyörködni szokott volt a kincseiben, és innen bámúl most is belé üres köszemeivel azokba az öblös sziklatatlanokba, a melyek akkor színültig voltak mindenféle drágasággal, s a melyekben most már nincsen semmi, semmi többé!

Bámul, bámul, merev zsibbatagságában, mogorva némaságában, megkövesült gyászolója elveszett kincseinek!

Hát értitek már mostan, miért nem lehet nemes érczet, drága köveket találni e hegységben? Ott van az mind felhalmozva az Oncsásza kikutathatatlan katakombáiban!

* * *

Látod öreg! - szólt most át hozzá a Pojéni: hiába gyűjtöttél, kapartál: a te kincseid elvesztek örökre! De az én egyetlen drága kincsem, az én szép kis ligetem, most is megvan a maga épségében. Nézzed csak, - hanem persze te ezt nem látod s nem is akarod látni, nézzed csak, hogy zöldül, mily boldog, mint virít, hogyan örül. Nézzed, milyen élet van ott! Hogy nyüzsög benne jókedvű, vidám népe! Hogyan gyűlnek, csoportosúlnak mindenfelől! Na, ez bizonyosan azt jelenti, hogy közel az ebéd ideje, mindjárt harangoznak.

Menjetek hát fiaim, induljatok haza felé, hogy el ne késsetek! Szabóné jó ebéddel vár; s tudjátok, ő nem szereti, ha későn jöttök s kétszer kell tálalni... Jó étvágyat!

DIANA BERKE.²

(Ovidius után szabadon.)

Hangos ma az egész hegység; -
Sokféle vad vére
Hullott kora reggel óta
Az erdő földére.

A nap épen delelőn áll,
Közepén az égnek; -
Kisebb árnyékot a fák már
Nem is vethetnének...

A királyfi szíve repes
Gazdag zsákmányának;
Vadásztársait összegyűjti,
Kik körébe állnak.

»Szerencsések voltunk« - úgymond -
»Jól ment ma a dolog; -
Minden fegyverünk a vadak
Vérétől párolog.

Kegyes volt Fortuna hozzánk;
Tőreink is fogtak.
Elég lesz hát ennyi mára;
Majd folytatjuk holnap, -

Holnap, mikor bibor-arczczal,
Aranyfényű hajjal
Feltűnik az égen újra
A szép piros hajnal.

Most pihenni térjünk. A nap
Égető sugára
Már szerfelett nehezítő
A vidám munkára!«

* * *

Sötét árnyu cipruserdő
S zúgó fenyves ölen,
Hol víg patak futó habja
Tart mindent friss üdén, -

² A Jád itt magas hegyek közé rejtőzve, egy sziklacsatornába szorúl, melynek felső végén tajtékzó zuhatagban ömlik be, alsó végén pedig egy nagy medenczében szép sima víztűkörré terül szét a folyó vize.

Húzódik meg magánosan
Egy kies hús berek,
Melyet tornyos szirtek körül
Féltően rejtene.

Hátterében eszeveszett
Rohanással zúgva,
Ömlik-szakad be a víz egy
Sötét sziklazúgba.

Két oldalfalain ennek
Fülkék vannak vájva; -
Pedig nem emberkéz, hanem
Természet munkája.

Diána szűz istennőnek
Szentelt ez a berek;
Nem is mernek erre járni
Halandó emberek.

Ime, épen vadászattól
Fáradtan itten jó,
Kedves enyhelyét keresve,
A délczeg istennő;

A medencze habjaiban
Felüdíteni magát.
Vezetve hű nimfáinak
Testőrségi hadát.

Egynek átadja közülük
Nyilát, tegzét, íjját;
Míg a másik könnyű lepel
Köntösét veszi át;

Egy lehajlik lábaihoz,
Saruit megoldva;
Más szétzilált aranyhaját
Köti egy csomóba.

Így magáról egymásután
Mindenét letéve,
Bemerül a futó habok
Harmat-tükörébe;

Közbe meg-meg locsantja azt,
Úszkálva, felállva.
S újra alá-alá bukva
A patak habjába...

*

Szörnyű lárma, sikoltozás
Támad im egyszerre:
Vakmerően erre járni
Most mily férfi merne?...

O az, *Actaeon* királyfi,
A ki andalogva
Czéltalanul csatangol a
Nem ismert vadonba,
És mindinkább bele mélyed,
A míg rossz végzete
Lépteit e szent rejtélyű
Ligetbe vezette.

A nimfák mind megriadva
Gomolyognak hátra,
Férfi sovár szemeitől
Magukat így látva.

Mégis, mégis legfőbb gondjuk
Úrnőjük Diána:
Testükkel őt takargatják,
Mind körébe állva;

Bár oly kicsik hozzá képest:
Alig érnek vállig,
És közülük az istennő
Magosan kiválik;

S a mint így megzavarodva
Körül tolonganak,
Teste hol itt, hol ott részben
Fedetlenül marad...

...Láttad-e már a felhőket
Rózsákba öltözve,
Fogadni Nap-királyukat.
A mint jó az égre,

És körébe gyűlni ismét
Biborszínre festve.
Ha távozik és itt hagyja
A világot estve?...

Szűz orczái Diánának
Szégyentől úgy égnek,
Kitéve így férfi mohó
Kíváncsi szemének.

Elfordúl, hogy íjját, nyilát
Keresse; - nem leli.
E helyett két kezét vízzel
Meri teli s teli,

S oda loccsantja egyenest
 Actaeon képébe,
 Sötét baljóslatú hangon
 Ennyit hozzá téve:
 »Majd meglátom, hogyan fogod
 Elbeszélni másnak,
 Hogy Diánát nimfáival
 Meztelen láttad!«
 Többet nem szól. De alig hogy
 Szavainak vége,
 Nagy agancsok nőnek rögtön
 Actaeon fejére;
 Hegyessé lesz mindkét füle,
 A nyaka meg hosszú,
 Két kezéből is lábakat
 Alakít a bosszú.
 Szőr borítja egész testét:
 Szarvassá van válva; -
 Habár régi öntudata
 Megmarad is nála.
 A vadállat félenksége
 Lepi meg most szívét,
 S a ki csak még előbb hős volt,
 Fut rémülten innét;
 Fut riadva, s maga magán
 Csodálkozni nem győz:
 Ily gyorsan szaladni mért tud
 Mostan, miként az őz?...
 Futtában kis csermelyhez ér.
 Tükrébe lepillant
 Akkor látja megváltozott
 Alakját ott alant.
 Kiáltani akart volna:
 »Ó jaj, mivé lettem!«
 Beszélni hogy nincsen hangja,
 Most látja ijedten.
 Szó helyett kél ajkán sohaj;
 Szeméből kitörnek
 És már szarvas ábrázatját
 Áztatják a könnyek.
 ...Mit tegyen? Nincs itt az erdőn
 Élni bátorsága;
 S haza menni szégyenlene
 Királyi lakába...

Mialatt így töprengene,
S szorongva tétováz:
Jő s hirtelen megpillantja
A szemfüles Vigyázz,

S társainak vad örömmel
Nagy hangosat csahint;
Mohó nyargalással indul
Jő a prédára mind.

A vérszomjú, ádáz Mérges
Im hogy rohan elő!
Jön a nagy-hatalmas Ordas,
S a gyors lábú Szellő,

A hófehér Hattyú; - velük
A fekete Káró,
Kit messziről megismerni
Hóka homlokáról.

Jő a göndör szőrű Bundás,
És a szilaj Hector,
Melyet sebtől dühös vadkan
Hasított fel egykor.

Itt a jó szimatu Lánczos,
Két kölyke utána;
S tudja Isten, hogy még hányan:
Nincsen szere száma...

Messze hangzó csaholással
Mind a vadat hajtja.
A vadászok mind utána.
Kiabálva: Rajta!...

Rohan, rohan a nagy farka
Vérszomjún előre,
Nincs már akadály, a melyen
Keresztül ne törne;

Tüskön-bokron, völgyön által
Szökelve, ugrálva,
Szakadékos mélységek közt,
Szikláról sziklára.

Versenyt hajtják gazdájukat,
Üldözik a vadat,
Őt, ki azelőtt itt mindig
A vad után szaladt.

Tulajdon jó hű kutyái
Halálra kergetik!
- Akart volna megállani,
Hogy kiáltson nekik:

»Hát már nem ismertek engem?
Én vagyok gazdátok!
Én Actaeon vagyok magam!
O hát nem látjátok?«

De beszélni nem képes már,
Szavát elvesztette,
S közeledik mind egyre a
Csaholás mögötte...

Végre beéri a Kormos,
És hátába harap;
Mig oldalát ragadja meg
A Dudás azalatt,

A Tigris meg éles fogát
A szügyébe vágja.
- Ezek kissé habár később
Keltek a hajszára:

Az utat megrövidítve
Kerültek elébe.
S ott tartják most gazdájukat
Szörnyű kelepczébe.

Pillanat csak, s itten van már
Az egész nagy falka:
Mind rá esik vérre vágyva,
S kedvét tölti rajta.

Marczangolják, tépik, rágják
Szegényt össze vissza;
Tenyérnyi hely egész testén
Nincs már sebtől tiszta.

Önvérében vergődik ott,
Vonaglik, hentereg;
Bőgésétől visszhangzanak
Messzire a hegyek.

Térdre kapva néz reájuk
Kérő tekintettel,
- Mintha könyörögne nekik
Összetett kezekkel.

Bármit is tesz: nem ismerik,
Vége, mind hiába!
Társai a bős kutyákat
Még uszítják rája!

»Vajon Actaeon hol lehet?«
Keresik, kiáltják:
»Mily kár, hogy nem élvezheti
E nagyszerű látványt!«

Nevét hallva, vissza fordul:
Bár lehetne távol!
Ó bárcsak ne volna semmi
Része e látványból!

Vagy *nézhetné* ő is csupán,
Mint máskor, - élvezve
Hogy kutyái mit csinálnak,
S ne kéne érezze!

Köröskörül lándzsák hegye
Meredez feléje:
Hű társai belé döfik
Vonagló testébe;

Vad örömmel szúrják, vágják,
Ki hol hozzá juthat;
A halálos döfést végre
Megadják uruknak...

S midőn legutolsót hörgött
A nyomorult pára:
Engesztelődött csak ki a
Haragvó Diána.

A TRICSCS-TRACSCS ESÉS.

»Greife hinein in's volle
Menschenleben«.

Tricsi-tracsi, tricsi-tracsi...

Így megy ez szakadatlan, szüntelen, kiapadhatatlan folytonossággal; a letracscsolt -, örölt anyag helyett mindig új meg új jön, nincsen vége-hossza; egyik adja a másiknak, ez a harmadiknak, és így tovább-tovább; ni a negyedik már milyen hosszú lére nyújtva szállítja odább! El-el nézi és hallgatja az ember, s csak azon csodálkozik, hogy nem merül ki a forrása sohasem.

Szép, szép elmélkedések ezek! fogja mondani a türelmetlen olvasó; de hát halljuk már azt a regét a Tricscs-tracscs esésről!

Bizon kérem, mikor a megírásához fogtam, nem is sejtém, mily nagy fába vágom a fejszém. Csak most kezdem látni, mily merész vállalkozás, nekem az én gyarló mesemondói tehetséggemmel a Tricscs-tracscsról regét írni. Hát van-e nagyobb mesemondó talentum a Tricscs-tracscsnál? van e oly kimeríthetetlen fantáziája másnak, tud e oly szép, oly meglepő történeteket komponálni valaki? Az igaz, hogy könnyű is a Tricscs-tracscsnek: ő nem magában, hanem egy egész sereg segéddel dolgozik; nagyon sok munkatársa van; mi mindnyájan munkatársai vagyunk, segítünk dolgozni neki; és így nem csoda, ha alkotásai a tökéletességnek oly magas fokára emelkednek, hogy a legkiválóbb regényírók irígy szemmel nézhetnek rá.

És erről a zseniális regeköltőről merészelnék-e én, nyomorúlt műkedvelő, regét írni? Nem! Teljesen átérzem gyengeségemet; ily vakmerő nem leszek; hanem a helyett sokkal jobb lesz, ha bemutatok néhányat a Tricscs-tracscs költötte regék közül.

* * *

A főszereplő Harczó Feri barátunk, kit hogy szíves olvasóimnak mindjárt be is mutassak: életrajzi adataiból felsorolom, hogy szép tehetségű, jó irányú fiatal ember, mondjuk, hogy a gentryosztályból, hogy érdekesebb legyen; s hogy jó sikerrel végezte jogi tanulmányait, és annál fogva természetesen haza ment birtokára gazdálkodni; mert hiszen magyar ember, a kinek vagyona van, ugyan hogy is láthatna egyéb foglalkozáshoz! Neki pedig volt annyi, hogy tisztességesen, kényelemben, gond nélkül megélhetett belőle. Mint műkedvelő, csinosan festett olajba; azonkívül a sportnak is nagy barátja volt: jól lovagolt és sokat; a kardvívás és czéllövés is kedvencz időtöltései közé tartozott.

Midőn híre járt, hogy hazajön s itthon végkép megtelepszik: találkozik a szomszéd városkában Plittyei úr egyszer az ő kedves barátjával Plattyaival, s azt mondja neki:

- Hallottad, hogy Harczó nemsokára itthon lesz, s itt is marad véglegesen?

- Igen? Na, annak örülök!

- Én is! Azt mondják, nagyon derék ember.

- Úgy mondja mindenki.

- Hogy nagyszerű tehetség; minden vizsgáját kitüntetéssel tette le; rendkívül éles esze van; csak játék volt neki a tanulás: a mit egyszer-kétszer átolvas, azt már tudja is.

- Ugyan?
 - Azonkívül kitűnően fest.
 - Ne beszélj! hát ahoz is ért?
 - Még pedig nagyon; azt mondják, gyönyörű képeket készít. Aztán nagy sport ember: nagyon gyakorlott, jól iskolázott vívó; a legelső mesterektől tanult; szépen forgatja a kardot.
 - Igazán?
 - És kitűnően lő célba, ez mindennapi foglalkozása; ritka lövése hibáz.
 - Teringettét!
 - Nagy passziója van a lovagláshoz is: ebben is nagy mester; a legvadabb, fortélyosabb lovat is megüli: őt ugyan le nem veti egykönnyen a hátáról.
 - Kemény gyerek lehet! Na szervusz, Isten áldjon!
 - Szervusz!
- Plattyainak van azonban még egy másik jó barátja is, Hordai úr; ezzel közli ő is a legelső találkozásnál, a mit hallott:
- Tudod, hogy Harczó legközelebb haza jön s végkép itthon marad?
 - Ne mondd!
 - De igen! Ritka derék ember; valóságos zseni! minden vizsgáját úgy tette le, hogy maguk a tanárok is bámultak: azt mondták, rég nem hallottak ilyet.
 - Igazán?
 - A mit egyszer elolvas, azt már tudja is, olyan lángész.
 - Bámulatos!
 - Remekül fest, azt mondják; kiállításba való művei vannak; a ki nem tudja, azt hinné, hogy valami művész ecsetje alól kerültek ki a képei.
 - Szép! Nagyon szép!
 - És a kardot félelmetesen kezeli; rendkívül erős vívó; nem igen akad ellenfélre, a kit meg ne paskolna. A kardvívásnak mindenféle iskolája s rendszere a kis újjában van.
 - Nagyszerű!
 - És hogy lő célba! Azt látnád csak! Művészi biztossággal kezeli a pisztolyt, puskát; mikor ő versenyez, ritkán viszi el más valaki a díjat.
 - Hm!
 - És nagyon erős lovas; kitűnően üli a lovat; a felsőbb lovagló iskolát is elvégezte. Azt ugyan le nem veti semmiféle Bucephalus! úgy ül rajta, mintha oda volna szegezve.
 - Szeretném látni egyszer!
 - És mily délczegen lovagol! A lovon valóságos veszedelem a nőkre nézve!
- Hordainak is van egy jó ismerőse, Toldai, a kivel ugyan ki nem állhatják egymást, de azért szívesen megbeszélik együtt a nap eseményeit. Találkozik vele s megszólítja:
- Tudod, hogy Harczó a napokban haza költözik? Már talán itt is van.
 - Igazán? Ez derék!

- Biz úgy! Kitűnő egy ember minden tekintetben. Azt mondják, maga a zseniáltság. Mikor a vizsgáit letette, azt mondták a tanárai mind, soha még ily vizsgát nem hallottak; a hallgatók nem győzték bámulni.

- Ugyan?

- Csodálatra méltó esze s emlékező tehetsége van: a mit egyszer hallott, vagy olvasott, azt már úgy tudja, mintha megtanulta volna, soha többé el nem felejt.

- Szép adomány!

- És hogyan fest! Valóságos művész az ecset kezelésében. Képzelheted: a műtárlaton is vannak tőle rendesen képek kiállítva, és azt mondják, ott is feltűnést keltettek.

- A ki pedig ott feltűnik, az már szép tehetség lehet!

- De nem csak az ecsetet tudja kezelni: a kardot még talán mesteriebben forgatja.

- Még ahhoz is ért?

- Hogy ért-e hozzá? úgy vív, hogy tucatszámra adja a tusokat ellenfelének, anélkül hogy ő egyet is kapna. Mint a villám, úgy jár a kardja: nem is látszik a kezében. Alig akadt már ellenfele: a vívó mesterekkel vívott versenyt, s még ezekkel szemben is megállta helyét.

- Ne beszélj!

- A czellövésben meg éppen nincs párja: egész biztosra lövi egyik golyót a másikra; nem szeretném, ha párbajoznom kellene véle. Neki az embert megtalálni csak annyi, mint nekem ebbe a házba beelőni.

- Borzasztó!

- Hanem azt mondják, legnagyobb mint lovas. Azt beszélik, mint huszárönkéntes az ezrednél a legjobb lovas volt. Nincsen rá eset, hogy akármiféle ló levebbe. Azt mondják, egész művészi produkciókat csinál a lovon. Gyönyörű alak lóháton; a nők csak úgy bomlanak utána.

- Veszedelmes ember lehet! mond Toldai, s még az nap elujságolja Foldainak, a kivel hirmondás dolgában csereviszonyban állanak, hogy Harczó hazajött végkép, már itthon is van; hogy egy páratlan, kitűnő, derék, minden tekintetben rendkívüli ember; fenomenális lángész, csodálatos zseni: bármily hosszú költeményt ha egyetlen egyszer meghallgat vagy elolvas: azt könyv nélkül tudja s képes hibátlanul elmondani; hogy sub auspiciis regis rigorozált, s királyi gyűrűt kapott a doktori diplomához; hogy a festészetben igazi művész, a műtárlaton is több díjat nyert már, s festményei most élő legnagyobb mestereink műveivel kiállják a versenyt; hogy úgy vív, még a vívómestereket is mind leverte; mindig megmondja előre, hol fogja ellenfelét megvágni; sok párbaja volt már, de ő még egyben sem kapott sebet; hogy a czellövésben hihetetlen biztossággal rendelkezik; hogy pisztolylyal huszonöt lépésről golyót golyóra lö, s a feldobott krajczárt soha el nem hibázza; hogy a lovaglásban valóságos virtuóz: mint önkéntes, az ezrednél is általános bámulat tárgya volt, még a tisztek is elismerték mind, hogy egyikőjük sem lovagol úgy mint ő; valóságos kozák produkciókat csinál a lovon, s a multkor még a czirkusz lovarművészei is megcsodálták, stb. stb.

De, - őszintén szólva, nem hiszem, hogy úgy megcsodálták volna, mint a mennyire kénytelenek vagyunk megcsodálni sokszor a Tricscs-tracscs fantáziájának alkotásait, midőn a képzelet merész röptű szárnyain útra kelve, a mesék végtelen birodalmát bekalandozza

Harczó egészen szolid fiatal ember volt; de azért egyszer vagy kétszer megtörtént vele is, hogy a szomszéd városkában a vásáron régi jó ismerőseivel összejöve, a viszontlátás öröme ott felejtették magukat a vacsorázó asztalnál reggelig, s még délelőtt is ott duhajkodott társaival a vendéglő nagytermében, ott bandázott a cigány, húzva nekik a hangfogóval »lélekre!« és zsebre.

Összejön másnap a fodrász műhelyben Plittyei úr az ő kedves jó barátjával, Plattyai úrral, s kérdi tőle:

- Hallottad, milyen nagy muri volt tegnap?

- Hogy hogy?

- Hát Harczó Feri mulatott megint ott a korcsmában társaival; egész éjjel, más nap délig lumpoltak.

- Képzelem, volt tányér-, pohár-törés, garázdálkodás; mert mikor ilyen firmák összekerülnek, ez nem marad el!

- Én is azt hiszem. Harczó ugyancsak belé ízeledett az ilyenféle multságokba; mostanában többször lehetett róla hallani, hogy nagyokat korhelykedik.

- Úgy látszik, jó úton van; ha így halad, még sokra viheti.

- Na hála Istennek, hogy túl vagyok már rajta! úgy unom ezt a borotválkozást. Isten áldjon! Szervusz!

- Szervusz!

Plattyai elmegy, s az ebédelőtti étvágycsináló sétánál találkozva Hordaival azt kérdi tőle:

- Hallottad, milyen nagy korhelykedést vitt véghez megint az a Harczó, az ő kedves barátjaival?

- Megint?

- Hát persze, ez most már így megyen és így fog menni tovább. Ezen a lejtőn, a melyre jutott, bajosan van megállás. Egészen ellumposodik lassankint. Mit csinált az éjjel is!

- Ugyan mit?

- Valóságos lebújba való, ordinári dorbézolást vitt végbe, a milyen csak mesterlegényekhez illik, nem intelligens emberhez, urakhoz való.

- Mondtam én mindig, hogy lassankint elzüllik ez az ember!

- Garázdálkodott, nem birtak vele; képzelj csak: azt mondják, zúztak, törtek poharakat, edényt derűre borúra; még csak az a híja volt, hogy össze verekedjenek.

- Bizon az ilyen rendű multságoknál még az is megtörténhetik.

- Hát persze: egy elröpített pohár véletlenül megtalál valakit, s kész a baj; különös szerencse csak, ha az ilyenféle devernálás e nemű afférek nélkül végződik.

- Biz úgy van az, - mond Hordai; de engedj meg, ott látom Toldait; egy pár szavam van vele.

Hordai odább lantol Toldaihoz:

- Hallottad már, milyen gyalázatos orgiát rendezett megint Harczó Feri az éjjel?

- Igazán!

- Berugott úgy, azt sem tudta, fiú-e vagy leány; összetört zúzott mindent, a mi kezébe akadt; edényt, poharat, tükröt, székeket, asztalt, czimbalmot. Vakarhatta a fejét, mikor fizetésre került a sor.

- Borzasztó!

- Úgy tetszik, azt is hallottam, hogy egy társához oda vágta volna a poharat, a miből csúnya verekedés lett.

- Hogy elaljasodott! mivé teszi a szeszes ital az embert!

- Utoljára az asztal alá került; holtrészezen ott maradt. Alig tudta három ember a szobájába szállítani.

- Milyen kár érte! Olyan derék fiatal ember lett volna különben! Hja! így megy ez; ő is lassan kezdte; de most már odáig jutott, hogy mind untalan leissza magát. Először ivott a társaság kedvéért; azután roszt szokásból; s most már iszik szenvedélyből.

Mire azután Toldai ezt a dolgot az ő kedves barátjával, Foldaival közölte: akkorra már sem az egész cigány bandának egyetlenegy hangszere, sem künn a konyhán egy szál edény, sem a házban egy ajtó vagy ablak nem maradt épségben, sem az egész kompániában egy fej beveretlen a nagy verekedésben; s Harczó menthetetlenül elzüllött, végkép elaljasodott, iszákos, lump lett, kit soha nem lehet már józanul látni, kiről csak sajnálattal vagy megvetéssel lehet beszélni.

*

Ugy-e mily magas röpttel szárnyal a Tricscs-tracscs fantáziája, s mily szép regéket tud mondani? Feri, a rege hőse, maga is bámúlt rajta; és nem züllött el, hanem élt tovább csendes, tisztességes, úri módon; s nem sokára ép egy sorozási bálban vett részt, melyet az ujonczozási bizottság vendég lábizomerejének illő kihasználása céljából rendeztek a szolgabírószék helyén. A bál jól sikerült. Feri ellejté a szokott túrokat a hölgykoszorú tagjaival, újra meg újra sorba véve azokat; s a járási orvos göndör szemű hamis kis lányával tánczolt egy ropogós szupé-csárdást, és a multság végével mint egyik rendező, karon fogva vezette azt ki a kocsizhoz. Azután haza ment, folytatta a hétköznapi élet sorát; s egy hét múlva már elfelejtette az egészet, mintha sohasem történt volna.

- Hohó! - mondja költőnk: nem úgy megy az: ilyen rövid úton nem lehet ám lerázni a dolgot!

- Láttad-e, kérde Plittyei a bál másnapján Plattyaitól: milyen tüzes szupét tánczolt Feri a Doktor Erzsikével a bálban?

- Ugyan?

- Az ám! De milyen pillantásokat váltottak! Hogy kacsintgattak egymásra!

- Igazán?

- Érdekes volt nézni, mint olvadoztak! Egész éjjel nem tágított a lány mellől. Úgy látszik, nagyon tetszik neki; alighanem komoly szándéka van.

- Na ez nagyon érdekes valóban! - mond Plattyai, s ujságolja a délutáni feketénél Hordainak:

- Az a Feri komolyan érdeklődik a Doktor Erzsi iránt.

- Hogy hogy?

- A mult bálban már egészen nyilvánvalóvá lett a dolog; nem titok többé. Nem férhetett a lányhoz közel senki az egész bálban tőle; nem hagyta el egy perczre sem. Ha egy az ő korabeli fiatal ember ily állhatatossággal udvarol egy lánynak: bizonyos, hogy nagyon komoly a dolog; ezt különben már mint egész pozitívet is beszélnek. Tudtam én ezt előre!

- Egyébiránt hisz már ide s tova abban a korban van, hogy bátran házasodhatik.

- Jár is a házhoz, azt mondják és szívesen látják ottan. Szóval ez már körülbelül fait accompli.

Hordainál természetesen nem feneklett meg a hír, hanem a legközelebbi alkalommal tovább jutott Toldaihoz:

- Hallottad, hogy Feri barátunk egész komolyan udvarol a szép Doktor Erzsinek?

- Ugyan?

- Azt mondják, hogy talán már meg is kérte volna a kezét.

- Ne mondd!

- De igen; egész bizonyos. A lánynak is tetszik; a szülők sem ellenzik; s így valószínűleg rövid idő alatt a jegyváltás is meg lesz.

- Na, ez igazán érdekes! Ki hitte volna?

- De én láttam már régen, hogy indul a dolog; meg is mondtam előre, hogy e lesz belőle! Nékem éles szemem van, hamar észre vesz mindent; nagy a tapasztalásom.

Toldai persze sokkal jobb szívű, mint hogy képes volna az ily örvendetes hír közlését ember-társától sokáig visszatartani, s a vacsora utáni piké párthinál azt kérdi Foldaitól.

- Hallottad már az újságot?

- Miféle újságot?

- Feri barátunk házasodik.

- Feri? Ugyan kit vesz el?

- Azt mondják, a napokban jegyet váltott a szép Doktor Erzsivel.

- Igazán?

- Biz úgy! A mint beszélnek, az esküvőt sem fogják soká halasztani, s pünkösdre alkalmasint ezt is meg tartják. Lám lám! Hát végre megtalálta a zsák a foltját!

- Vajjon kik lesznek a násznagyok?

Feri egyszer csak arra ébredt fel, hogy neki mint vőlegénynek gratulálgatnak. Erzszi nagysámat is kezdték mint menyasszonyt, tiszta szívből jövő, csípős pikanteriával fűszerezett szerencse-kívánataikkal cousine-jai s barátnői ostromolni. Szóval ők el voltak egymásnak jegyezve, anélkül hogy maguk tudnának róla vagy hogy arra gondolni eszükágában is lett volna.

Hát mondjátok meg: nem bámulatra méltó teremtmény erő lakozik-e költőnk fantáziájában?

*

Hanem azért utoljára mégis csak eljött az az idő, hogy Feri barátunk is megrakja az ő fészket, és az úgynevezett becsületes emberek sorába lépjen. Valami fürdőhelyen megismerkedett egy vagyonos üzletembernek, egy nagykereskedőnek a lányával, és komolyan horogra akadt; vőlegény lett belőle. Leendő apósa jómódban volt; lehetett 10-12 ezer forint évi jövedelme, s volt három gyermeke. De halljuk már Plittyei urat:

- Hallottad, hogy Feri házasodik?

- Ugyan?

- Kitűnő parthie-t csinál; valami pesti dúsgazdag nagykereskedőnek, egy olyan zsíros pénzembernek a lányát veszi el: állhat úgy félmillió körül.

- Terringettét! Jól kiszimatolta, hol akadjon meg a szeme. Bizonyosan kap vagy százezer forintot a lánynyal!

- Én is azt hiszem. Azt mondják, a lánynak csak a kelengyéje huszonötezer forintba fog kerülni.

- Könnyű neki! sóhajt Plattyai, és siet a zsíros falatot tovább adni még az nap délután, nehogy meghűljön, mert akkor már nem olyan jó ízű. Megszólítja Hordait:

- Hát Feri csakugyan házasodik!

- S ki az a szerencsés?

- Valami bolond gazdag fővárosi nagykereskedőnek, tudod, valami olyan bankárfélének a lányát veszi; van körülbelül egy millió értékű vagyona.

- Lehetetlen!

- De csakugyan!

- Vajjon mennyit kap a lánynyal?

- Azt mondják, legalább százezeret, ha nem többet. A menyasszony kelengyéje Párisban készül és harminczezer forintba fog kerülni.

- Mondottam én mindig, hogy Feri csak a pénzre néz, nem fog szegény lányt elvenni; s nem fogja előkelő, jó hangzású családnevét olcsón oda adni. Itt van ni!

Hordaiban megállott a hír, de csak addig, a míg nem találkozott Toldaival. Azt mondja neki:

- Tudod a legújabb ujságot?

- Mit?

- Hogy Feri milyen óriási parthie-t csinál?

- Hogy-hogy?

- Úgy hogy elveszi az egyetlen lányát egy bankárnak, a kinek van egy-két milliócskája.

- Nagy kozák az a Feri! Mindig mondtam én, ugy-e? Vajjon mennyit kap a lánynyal?

- Azt mondják, kap egy pár százezer forintot azonnal készpénzben leolvasva.

- Ez már beszéd!

- A menyasszony kelengyéje a legelső párisi cégnél készül s vagy negyvenezer forintba fog kerülni.

- Milyen pazarlás! - sóhajt Toldai és siet boldogítani Foldait a hírrel, hogy Feri elveszi az egyetlen-egy lányát egy szörnyű gazdag nábobnak, a ki sokszoros milliomos; - hogy kap a menyasszonynyal hozományul négy-ötszázezer forintot; a kelengye ötvenezer forintba fog kerülni stb. stb.; és irigy szemmel néz mindenki Ferire, a boldog Ferire, a ki ezekben a monte-christo-i kincsekben fog majd nemsokára nyakig fürdeni.

Milyen kicsi a legnagyobb folyó is forrása körül, ott, a hol megindul; s mily észrevétlenül növekszik! Kövessük kezdetől folyását: nem fogunk egyebet látni, csak azt, hogy lassankint folyton gyarapszik; de e gyarapodás oly egymásba átolvadó fokozatossággal, oly művészi crescendó-ban történik, hogy ki nem jelölhetünk, nem láthatunk sehol egy pontot, a honnan a víztömeg szaporodása szembetűnőleg észrevehető volna. Szemmel alig látható kis víz-erecskék, apró csermelyek, kisebb-nagyobb patakok jönnek jobbról-balról: némelyik alig hoz egy pár cseppet: a vízgyűjtő felveszi mind, viszi tovább s egyszer csak készen van a folyó!

*

Történt, hogy egy lovaglás alkalmával, a mint egy árkot akart volna átugratni, elesett a lova s ez esésnél Feri megütötte a lábát. A sérülés bár nem volt nagy, mégis fájólag érezte magát s Feri elővigyázatból orvosért küldött. Nem is lett belőle semmi baj: pár nap múlva már ismét fen járt, mintha mi sem történt volna. Azonban midőn kocsija az orvosért ment volt a szomszéd városkába, meglátja kocsisát Plittyei s kérdi, hogy van az úr odahaza? A kocsis elmondja, hogy épen az orvosért jött, mert ura elesett a lóval, megütötte lábát s fekszik, nem tud járni. Plittyei találkozik déltájban a fűszerboltban Plattyaival s kérdi tőle:

- Hallottad, hogy járt szegény Feri?

- Na, mi történt vele?

- Ugratás közben elesett a lóval s olyan erős sérülést szenvedett a lábán, hogy fekszik; épen most vitték ki hozzá a doktort.

- Szegény Feri! Mért is nem hagy már alább az ilyen virtuskodásokkal! Vajjon súlyos-e a sérülés?

- Bizon, barátom, az nem tréfa, ha ugratás közben elesik a ló: a test gyors lendületben van olyankor, s nagy erővel röpül.

- Csak valami komoly következménye ne lenne!

Plattyai a háromnegyed tizenkét órai pohár sörnél mondja tovább Hordainak:

- Szegény Feri ugyan megjárta!

- Hogy-hogy?

- Egy nagy árkot akart átugratni, s a lova oly szerencsétlenül esett el vele, hogy Feri meglehetősen súlyos zúzódást szenvedett lábán.

- Szegény Feri! Csak meg ne adja az árát! Az ilyen esések nagyon veszedelmesek; egy ismerősöm egyszer három hónapig őrizte az ágyat efelé bukás következtében.

- Biz az nem tréfa dolog! Én is félek, nehogy valami nagyobb baj legyen belőle. És épen most még vőlegény hozzá! Ki tudja, nem fogja-e ez a baleset az esküvőt is késleltetni?

- Bizon, roszkor jött ez szegénynek nagyon. Meglehet, hogy hosszasan fog tartani; még jó lesz, ha pár heti fekvéssel megmenekszik.

Hordai sem mulasztja el, Toldainak a délutáni sétánál kedveskedni az újsággal:

- Tudod-e, hogy járt Feri?

- Nem! Mi a baj?

- Egy ugratásnál oly szerencsétlenül esett el lovával, hogy egészen összetörte a lábát, s hetekig ágyhoz lesz szegezve.

- Igazán? Olyan nagyon össze van törve a lába?

- De nagyon! Képzelheted: ugratás közben lezuhanni a lóval! A ló bizonyosan rá esett s összetörte.

- Bizony ez nagy malőr! Szegény! És épen vőlegény korában kellett, hogy ez történjék vele! Ha ebből valami nagyobb baj lesz, például ha esetleg a lábát amputálni kellene, a mitől az Isten őrizzen meg: akkor még könnyen füstbe mehet az egész házasság!

- Bizon még ez sincsen kizárva! Ki tudja, mi lesz belőle?

- Hát az ilyen nagyobb mérvű sebesülésnél soha nem lehet előre meghatározni, milyen irányt vesz a baj lefolyása. Ha az illetőnek véralkata nem teljesen egészséges, kis seb is hamar végzetessé válhat rá nézve.

A dolog köztük eképen le lévén tárgyalva, Toldai elmondja Foldainak, hogy Feri eltörte a lábát; hogy a lábtörés a legsúlyosabb természetűek közé tartozik; valószínűleg vagy két hónapig feküdnie kell vele, s talán még a lábát is amputálni kell majd; és »azt mondják, hogy a menyasszony talán vissza is küldte már a jegygyűrűt, s az egész házasság elmarad«.

Legnagyobb sajnálatomra kénytelen vagyok azonban meghazudtolni Toldai urat; mert Ferinek, a mint fentebb mondtam, pár nap múlva már semmi baja nem volt, s így természetesen nem is állott útjában semmi, hogy annak idején szép menyasszonyát oltárhoz vezesse. Ennélfogva most már mint boldog férjjel van szerencsénk vele ismét találkozni.

De hiába! nincsen olyan boldogság, a mit néha egy-egy kis felhő, habár csak futólag is, el ne homályosítson, vagy épen egy kis fröcscesl hébe-hóba nyakon ne öntsön. Ez már így van az emberi életben. A felhő azután elvonul, a zápor megszűnik, az ég újra kiderül s mosolygása most, a ború után, kétszeresen jól esik.

A megye székhelyén nagy elite-korcsolyabál volt készülöben, melyben Harczóné minden áron szeretett volna részt venni, már csak azért is, hogy fővárosi chic-jét, ízlését, elegánságát itt a provincián bemutatni, ragyogtatni, és talán egy kicsit hogy a vidéki város hölgyközönségét tolettejének fényével elhomályosítani alkalma nyíljk. Na, meg azután mulatni is szeretett volna már egy kicsit: hisz már oly rég nem mulatott, nem tánczolt; pedig ebben a falusi egyhangúságban ezt igazán megkivánja némelykor az ember. Elég az hozzá, hogy akart menni a korcsolyabálba. Hát ugyan mondják meg Nagysádtok, szükséges-é ezt olyan bőven indokolni?

Ferinek pedig semmi kedve nem volt hozzá, s megmondta, hogy ő nem megy; ő kitánczolta már magának a feleséget, megunta az efféle bolondságokat, dolga is van épen azon időtájt stb. stb.; hiszen tudják már kedves olvasónőim könyvnélkül, mi mindent szoktak ilyenkor a férjek összehordani, csak hogy kibujhassanak.

Ebből a nagyfontosságú kérdésből többszöri szóváltás, egy pár apró scéna fejlődött ki; szegény Harczóné még a tartalék-csapatokat is csatába vitte: szép szemeit és finom zsebkendőjét könnyeivel áztatta nedvesre: mind hasztalan; a bálba nem jutott el.

Hanem annál inkább eljutott a dolognak a híre Plittyei barátunkhoz, és pedig Harczóék szakácsnéja révén, ki egy hetipiaczon találkozáva véletlenül Plittyeiék szobalányával, ennek elbeszélte, hogy az úr meg az asszony odahaza összepereltek annyira, hogy az asszony még sírt is.

A szobalány a többi portékával együtt persze ezt a hírt is hűségesen haza vitte úrnőjének; s most már halljuk Plittyei urat, a mint Plattyainak ezt feltárlja:

- Hallottad, milyen csetepaté volt Harczóéknál?

- Nem én! Ugyan mi végett?

- Hát a menyecske minden áron a korcsolyabálba akart volna menni, mulatni; Feri pedig azért se! Ezen aztán csúnyán összerugták a patkót.

- Ugyan?

- Nagy krajváros lehetett ott! Azt mondják, az asszony sírt keservesen.

- Azt hiszem, ez többször is megesik náluk: az asszony akaratos kis menyecske, Feri pedig jó ember, de nagyon hirtelen természetű: így hát mindjárt kész a perpatvar.

- Én is azt hiszem, nem ez az első eset. Egyébiránt, ha tetszett neki a gazdag feleség, hát már most csak kinlódják vele!

Plattyainak olyan pechje volt, hogy az nap nem találkozhatott Hordaival: csak másnap könnyíthetett magán és kedveskedhetett annak az ujsággal:

- Úgy látszik, Harczóék közt nem a legjobb élet van.

- Hogy-hogy?

- Megint azt hallottam, hogy nagy kravall volt a háznál; ez már nem az első eset.

- Ugyan! És miért?

- Ezúttal azért, mert Harczóné okvetetlenül meg akart jelenni a korcsolyabálon, Feri pedig ebbe semmikép nem egyezett bele: e fölött azután a végletekig ment köztük a dolog.

- Ej-ej! Ilyen hamar?!

- Azt mondják, kemény szemrehányásokkal illették kölcsönösen egymást. Úgy látszik, nagyon hamar kiábrándultak egymásból. Az asszony keservesen sírt egész nap.

- Borzasztó, mily könnyelműen kötik mai napság a házasságokat. Nem is csoda; mert hiszen az ilyen felületes fürdő-ismeretségnél hogyan lehetne alkalmuk az illetőknek egymást jól kiismerni?

- Bizony, ez pedig nem az első eset náluk: azt mondják, efféle családi scénák ott gyakran szoktak előfordulni.

- Pedig az ilyen patáliákhoz úgy hozzá szoknak majd lassankint, hogy utóbb megkivánja majd a természetük s azok mindennaposokká válnak közöttük.

Hordai el nem mulaszthatja Toldainak a délutáni feketekávéját megédesíteni ezzel a hírrel:

- Ki gondolta volna, hogy Harczóéknál ilyen hamar vége lesz a házi boldogságnak?

- Ugyan mit beszélsz?

- Hát nem tudod még, hogy milyen élet van köztük?

- Talán rosszul élnek?

- Na, de még mennyire! Egyik veszekedés a másikat éri náluk. Csak azt csodálom, hogy a cselédek előtt nem restellik! A napokban is borzasztó háborúság volt ottan: az asszony mulathatnék volt, bálba akart volna menni, Feri meg nem engedte s ebből olyan erős véleménykülönbség, oly iszonyú ribillió lett, mely valósággal a botrányig ment.

- Igazán?

- Kegyetlenül szidalmazták egymást; nem hagytak egymáson egy száraz foltot: kicsi híjja, hogy tettelegességre nem ment köztük a dolog. Na hiszen, tudod, az asszonynak is jól fel van vágva a nyelve, Feri is rendkívül indulatos természetű ember: képzelni, milyen cifra komédia lehetett az!

- Na képzelem!

- Az asszony szemére hányta férjének, hogy boldogtalanná tette; egész nap nem evett semmit, csak folyton sírt, zokogott.

- Na, meglátod, ezek sem esznek meg hét mázsa sót együtt!

- Bizon, az meglehet!

- Megtörténhetik, hogy a jövő farsang már nem fogja egymás oldalánál találni őket s a menyecske akkor már nem kell hogy Feritől kérjen a bálozásra engedelmet. Ugy látom, nagyon hamar kielégedtek egymással.

- Hiába! így van ez az ilyen érdekházasságoknál!

Toldai is elmondja hát Foldainak, hogy Harczóék közt a képzelhető legrosszabb élet van; a czivódások, veszekedések mindennaposokká lettek és sokszor a botrányosságig fokozódnak, sőt azt mondják, hogy némelykor talán még tettelegességre is menne köztük a dolog; sokszor napokig nem szólnak egy szót egymáshoz; a helyzet már csaknem tarthatatlan és válni készülnek egymástól.

Ilyen bolond a Tricscs-tracscs: türelmetlen a házasság- és férjhezadásban; s mikor azután teljesült a kívánsága s a házasság létre jött: akkor meg mindig azt lesi, mikor bomlik már fel a szent frigy; mikor mennek már széjjel azok, kiknek az összehozásán annyit fáradozott!

*

Harczóék pedig éltek tovább boldogan s nem tették meg sokat emlegetett barátainknak azt az örömet, hogy elváljanak. Hanem el is vették ezért büntetésüket.

A járási főszolgabíró már koros, beteges ember volt, nem szeretett jönni menni, el is volt tiltva tőle a sok kocsizás s ha a járás székhelyén kívül valami dolog akadt, rendesen szolgabíráját küldte oda. Ez kedves, művelt, comme-il faut fiatal ember volt s nagyon szívesen vállalkozott az ilyen kiszállásokra, már csak az ezzel járó napi- és fuvardíjakra való tekintetből is. Így a többi közt Harczóék falujában is megjelent nagy néha s ilyenkor Feri meghívása folytán az ő vendége szokott lenni. Egy év óta négyszer volt ottan ilyenféle hivatalos dolgokban: egyszer a községi bíró választásánál, azután megint a választók névjegyzékének összeírásánál, ismét egyszer valami vízrendezési kérdés tárgyában s végre a községi jegyző elleni vizsgálat megajtése céljából.

Midőn ezen legutóbbi útjából haza tért, társalgás közben elmondta Plittyének, hogy milyen kedves emberek Harczóék, mily szíves vendégszeretettel fogadták őt s mily jól érzi magát házuknál az ember.

Plittyetinek sem kellett több. A mint találkozik Plattyaival, előhossa neki úgy beszéd közt a dolgot:

- Mondja Karcsi barátunk, milyen kedves emberek azok a Harczóék!
- Talán ott volt náluk?
- Ott hát, megint. Úgy látszik, gyakran jár oda. Nagyon jól érzi magát ottan. Mondja, hogy milyen kedves asszony Harczóné.
- Hm! úgy látszik, tetszik a szolgabíró úrnak a szép menyecske.
- Meghiszem azt! Nem is csodálom; nekem is tetszenék; igazán csókolni való kis asszonyka!
- Karcsi barátunk pedig veszedelmes ember! nagyon tud a nők kedvében járni. Az asszonyok bomlanak utána. Vajjon tetszik-e Harczónénak?
- Bizonyosan tetszik; hát ugyan hogyis ne tetszenék egy ilyen derék, kedves, művelt, szeretetreméltó fiatal ember? Bizon, Feri barátunk jól teszi, ha résen lesz! A baj hamar megeshik!

Ezen az állomáson nem fejlődött tovább a dolog, csak az aggodás stádiumában maradt.

Most hallgassuk ki Plattyai úr párbeszédét Hordaival:

- Karcsi barátunk nem győzi dicsérni, Harczóék mily kedves emberek s hogy különösen az asszony mily szeretetreméltó menyecske.
- Ugyan? Már megint ott volt náluk?
- Bizon, úgy látszik, nagyon oda kapott már. Alighanem kutya van a kertben! Minduntalan keres valami dolgot magának ott abban a községben, hogy kimehessen hozzájuk. Egészen otthon érzi már magát náluk.
- Bizon, kérem, ez gyanus! - »Fiatal is, szép is a menyecske«. - Nem szeretném, ha az én házamhoz kapna be egy ily veszedelmes Don Juan. Roppant nagy nőbarát, s ámbicziója nőket hódítani.
- Azt mondják, az asszonynak is nagyon tetszik. Bizon félek, hogy szegény Feri barátunk Actaeon sorsára jut. Vajjon sejt-e valamit? észrevette-e a dolgot? jó lesz vigyáznia. »mert ha a baj megeshik, a korrektúra nem segít!«
- Ugyan már hogy vigyázzon, te bolond? Hát nem tudod, hogy könnyebb egy zsák bolhát megőrizni, mint egy asszonyt?
- Igaz az! Szegény Feri!

Minthogy Hordai nem bizonyos benne, vajjon volt-e alkalma barátjának, Toldainak, ma ebéd után a gyomrát sajttal belakatozni: szent kötelességének tartja, barátja egészséges emésztésének előmozdítása céljából, vele sajt helyett ezt a pikáns affért közölni:

- Nagy kópé az a Karcsi!
- Hogy-hogy?
- Most már úgy látszik, Harczónéra vetette a szemét.
- Nem rossz gusztusa van!

- Azt elhiszem! És úgy látszik, Karcsi itten is szerencsés, mint mindenütt. Mindennapos a háznál. Nagyon benne van a czukorpikszisben! Azt mondják, az asszony is bomlik utána.

- Hát Feri mit szól hozzá? Vajjon észrevette?

- Lehet, hogy a bolond nem is sejti. Tudod, hogy szokott az eféle dolog történni:

Egész falu rég tudja már,
S a férj nem sejti, a számár!

- Hát így jár, ki a főváros romlott légköréből hoz feleséget; mikor itt a vidéken kaphatott volna jól nevelt, jó erkölcsű, tisztességes, úri lányt, akár minden újjára tízet, aki jobban megbecsülte volna. Hanem mégis szinte lehetetlennek képezem, hogy az a Feri észre ne vette volna a dolgot; és igazán csodálkozom akkor rajta, hogyan tűri!

- Hát tudod, lassankint jön belé az ilyenbe az ember, észrevétlenül; úgy, hogy mire benne van, szinte egészen hozzá szokott már. Ha váratlanul, egyszerre, szoktatás nélkül, valami eklatáns módon esnek csorba a férji becsületén: azt nem tűrné, megboszná magát, véget vetne a dolognak. De hogyha lassankint, fokozatosan merül belé a csávába, akkor van ideje hozzá szokni; s midőn már nyakig benne ül, nem találja azt olyan piszkosnak és bűzösnek. Azután az embernek a kényelem-szeretete, az a bizonyos vis inertiae: laissez faire, laisser aller - - - Azután meg azt is meggondolja ilyenkor az ember, hogy voltaképen a megtörténtet már meg nem történte úgy sem teheti, akármit csinál; legokosabb hát ha belé nyugszik; nem olyan nagy dolog: előfordult már ezerszer meg ezerszer; a mellett szép csendesen meg lehet élni; szóval megalkuszik a körülményekkel, szükségből filozófus lesz. Nincsen olyan nyomorúság, a mibe belé ne törődne az ember, ha lassankint, fokozatosan jut bele.

Toldai sem marad hátra: elmondja Foldainak hogy Karcsi barátunknak nyílt viszonya van Harczónéval; hogy a dolog már a botrányosságig megy; hogy Karcsi többet van Harczóéknál, mint otthon; hogy olyan fesztelenül viseli magát náluk s úgy rendelkezik ott, mint hogyha ő volna a házi úr; hogy »azt mondják, Feri nem is igen törődik már vele, akár hányszor el is megy olyankor hazulról stb. stb., variazioni senza fine.

Jártál-e már, türelmes olvasóm, vasgyárban, a holott hengerművel nyújtják a nyers vasat? Két egymás fölébe helyezett aczel henger akkép forog, mindegyik ellenkező irányban, a tengelye körül, hogy a közibük dugott tárgyat bekapják s a tulsó oldalon kidobják. Ilyen összeforgó henger-pár tíz-tizenkettő, vagy talán több is van egymás végtében felállítva. Az izzó vas czáglyát, mely körülbelül harmincz czentiméter hosszú, bedugják az első hengerpár közé; egy pillanat csak: ez bekapja, kilöki, s az izzó vasdarab már 50-60 czentiméter hosszú lett. Innen jön a második hengerpárba; ez is épen úgy bánik el vele: bekapja, kidobja s a vasdarab most már közel egy méter hosszúra nőtt. És így tovább, tovább, a többi hengereken végig, mindegyik nyújt, növeszt rajta egy darabot; s az utolsóból már egy 4-5 méter hosszú vasrúd ugrik elő készen, fixunfertig, a melyben senki nem ismerne rá többé arra az igénytelen kis darab vastéglára, mit alig csak hogy néhány percczel ezelőtt dugtak az első hengerpár közé.

*

Találkozik egyszer Plittyei úr a doktorral, a mint ez kocsin haza felé tartana.

- Hol volt, doktor úr?

- Harczóéktól jövök.

- Hát beteg?

- Meghűtötte magát egy vadászaton, s erős tüdőkatharusa van.
 - De talán csak nem veszedelmes, az Istenért?
 - Dehogy! Épen nem!
 - Van láza?
 - Meglehető.
 - Nem fejlődhetik belőle valami tüdőgyulladás?
 - Nem hinném, egyébiránt egész biztosat soha nem mondhat az ember.
 - Fekszik?
 - Lefeküdt; jobb ilyenkor az ágyban. Reményilem, pár nap múlva már jobban lesz.
- Plittyei úr azonban ezt nem reményli; hanem a mint találkozik Plattyaival, azt mondja neki:
- Hallottad, hogy Feri beteg?
 - Ugyan? Mi baja?
 - Meghűtötte magát, nagy láza van, súlyos tüdőkatharusban fekszik, a miből még, azt mondja a doktor, esetleg könnyen tüdőgyulladás is fejlődhetik.
 - Az pedig nagy baj volna nála, olyan vérmes embernél.
 - Bizon, az ilyeneknél a tüdőgyulladás nagyon veszedelmes!
- Plattyai úr is kiadja a bulletint Feri állapotáról Hordainak:
- Tudod, hogy Feri nagyon beteg?
 - Hogy-hogy? Mi baja?
 - Erősen meghűlt; s úgy látszik, a mint a doktor mondja, hogy tüdőgyulladás van fejlődőben. Magas foku láza van; a doktor épen most jött tőle.
 - Ej-ej! Ez pedig ránézve végzetessé válhatik, olyan vérmes ember!
 - Bizon, az ilyen piros-pozsgás embernél a tüdőgyulladás nem tréfa dolog. Eret meg nem vágnának a mostani doktorok a világért; inkább haljon meg a beteg a tudomány szabályaival összhangban, mintsem hogy ilyen fuser módra gyógyítsák meg.
- Hordainak szinte fáj a szive, hogy ilyen rossz hírrel kell keserítenie barátját, Toldait, de azért csak elmondja neki:
- Hallottad, Feri barátunk milyen nagy beteg?
 - Ugyan? Nem tudok semmit. Mi lelte?
 - Nagyfoku tüdőgyulladásban fekszik, élet és halál közt van.
 - Borzasztó! Szegény Feri! Csak ne volna olyan vérmes ember! De így kétszeresen veszedelmes rá nézve.
 - Azt mondják, negyven fokos láza van: ezt nem állhatja ki sokáig.
 - Ha a másik tüdőre is elterjed a gyulladás akkor vége van!
 - Ki tudja, talán be is következett azóta már a katasztrófa. Az olyan embereknél, kik szeszes italokkal szoktak élni, mint ő, kivált ha még hozzá olyan vérmesek is: tüdőgyulladás esetén minden perczen beállhat a szív szélhűdés, a mint a doktorok mondják. Adná az Isten, hogy felgyógyuljon; de én félttem, nagyon félttem szegény Ferit. Aligha látjuk többet.

- Szegény Feri, be sajnálom. Derék jó ember volt! Nagyon szerettem! Igazán kár érte. De hiába, így van ez: ma vagyunk, holnap nincsünk! Vajjon kié lesz az a szép birtok, ha az özvegye férjhez megy?

Toldai is közli ennek megfelelőleg a hírt Foldaival:

- Hallottad, hogy szegény Feri egészen oda van?

- Ugyan? Ne beszélj!

- Tüdőgyuladása volt: vége van; azt mondják, nincs már semmi remény hozzá.

- Lehetetlen!

- Le is mondtak már róla végkép.

- Borzasztó! Ily hirtelen!

- Utolsóban van szegény, haldoklik. Azt hiszem, azóta alkalmasint be is végezte már! Nem hiszem, hogy az éjszakát kihúzta.

- Szegény Feri! Milyen kár érte! Igazán nagyon sajnálom. Nagyon jól voltam vele; engem nagyon szeretett. Vajjon melyik temetkezési intézet fogja temetni?

- Azt hiszem, a Braun-féle.

Foldai ennélfogva kiadja a szóbeli párthét Aszongyai úrnak, hogy szegény Harczó az éjjel tüdőgyuladásban kimúlt; hogy holnap temeti a Braun-féle temetkezési vállalat, stb. stb. s pár óra múlva már szájról-szájra jár a rémhír s mindenki tudja a városban, hogy Harczó Feri meghalt.

Pedig hát Feri barátunk azt a kis katarust néhány nap alatt egészen kiheverte s újra visszanyerte patyolat egészségét és még mai napig is él, tessék elhinni; nincsen semmi baja; csak azt restelli, hogy a tisztelt olvasót olyan hosszasan untatta dolgaival, a miért ezennel van szerencsém ünnepélyes bocsánatkérését tolmácsolni.

* * *

És most, miután a Tricscs-tracscs malmát olyan sokáig hallottuk kalatyolni, engedjenek meg végezetül szives olvasóim egy rövid kis elmélkedést. Azok, kik nem barátjai elbeszélésekben a reflexióknak, itt bátran letehetik a könyvet: a novellának vége.

A hang, a fény, hő, sőt még a villanyosság is, a természetnek minden erői, annál inkább gyengülnek, minél messzibbre terjednek, minél távolabb jutnak az erő forrásától. A szálló hír nem veti magát alá ennek a természeti törvénynek; sőt rá nézve e törvénynek épen az ellenkezője érvényes: nem fárad el, hanem inkább minél tovább megy, annál erősebb lesz; nincsen kárára a hosszas utazás: a helyett, hogy fogyna, apadna: inkább folyton nő, hízik, gyarapszik az útban.

Ha e különös tünemény oka felett gondolkozunk s a hír terjedését lépésről-lépésre, állomásról állomásra, vagyis inkább szájról-szájra követjük, azt tapasztaljuk, hogy nagyon ritkán megy a hír a maga eredeti valóságában, teljes hamisítatlan tisztaságában olyan alakban egy állomásról tovább, mint a hogy odaérkezett. Valami csekély, némelykor alig észrevehető változás történt rajta: csak egy árnyalattal különbözik attól, a mint ide jött, úgy hogy a kettő némelykor csaknem egészen egyformának látszik; és mégis: több állomáson át az árnyalatoknak e sorozata oly tetemes külömbiségre nő fel, hogy az utolsóban az eredetinek vonásait már csak alig, legfeljebb mint torzulatokat lehet felismerni; épen mint az élczipokoknak ama bizonyos képei,

melyek egy arczkép-sorozatban tüntetik fel bizonyos arcznak fokozatos átváltozását egy egészen más arczczá olyanformán, hogy a sorozatban minden egyes arcz hasonlít ugyan a megelőző arczhoz, de mégis elüt kissé attól, csak annyira, hogy az átmenetet a következőkbe közvetítse; a míg eképen a sorozat végén az utolsó képben az arcz úgyszólván észrevétlenül már annyira át van alakulva, hogy benne az elsőre ráismerni nem lehet.

Így van ez a hír szállásánál is. De hát miért van így? Miért nem lehet a hírt tisztán úgy tovább adni, mint a hogy kapja az ember?

Hja kérem! ez nem is olyan könnyű dolog, mint a milyennek látszik. Nagyon hű emlékező tehetség, nagy lelkiismeretesség, sokszor rendkívüli skrupulózitás s gyakran még nagymérvű önmehtagadás is volna ehhez szükséges, - sokkal több, mint a mennyit átlag véve az ember ily közönségesnek, jelentéktelennek látszó dolognál - a tracscsolásnál - alkalmazni érdemesnek tart.

Gondoljuk csak meg, milyen öröm az, ha másnak valami meglepő ujságot mondhatunk: mily élvezettel tudunk gyönyörködni annak a meglepetésében! Hogy miért van ez így, azt mondják meg a pszichológusok.

A társalgásnak, mely közben a hírt tovább adjuk, célja: nem a hírnek száraz, teljesen pontos s a történeti hűségnek megfelelő továbbadása, hanem az időtöltés, szórakozás. Ha már most az, a mit hallottunk s tovább mondani akarunk, nem elég érdekes vagy mulatságos, talán kissé mindennapi, közönyös dolog: akkor ösztönszerűleg, egészen, vagy félig öntudatlanul kiszínezzük azt az előadásban egy árnyalattal legalább élénkebbre, hogy érdeklődést, vagy esetleg meglepetést kelthessen a másokban.

Hiszen ép így megy a dolog a hírlapokban, a napi ujdonságok összeállításánál. Itt sem az a lap célja, hogy feltétlenül híven örökítse meg a kérdéses ephemer eseményt; nem: a közönség azt kívánja lapjától, hogy minél érdekesebb legyen, mulattassa; inkább elenged az események történeti hűségéből, csak hogy ne legyenek unalmasak. Ha tehát a közlendő esemény a maga valóságában nem elég érdekes vagy mulatságos: a lap konyhájában úgy megfűszerezik, olyan pikáns lére eresztik azt föl, a mennyire szükséges hogy a t. cz. közönség azt jóízűen költhesse el.

A mint mondtam, élvezetet szerez nekünk, ha előadásunkkal másban meglepetést, csodálkozást ébreszthetünk: bizonyos öntudatlan büszkeséggel tölt ez bennünket el, mely talán rokon némileg azon büszkeséggel s örömmel, mit a szerző, költő, művész érez, midőn saját művében gyönyörködik. Mi is ilyenformán gyönyörködünk azon meglepetésben, azon csodálkozásban, mit előadásunkkal a másokban ébresztettünk, mert ez a mi művünk s a másikkal szemben bizonyos öntudatlan felsőbbbségi érzetet önt belénk az, hogy ezt nekünk köszönheti.

Nem érdektelen, a mit tárgyunkba vágólag a shakespeari emberismerő nagy olasz író Manzoni mond »Jegyesek« című classicus művében:

»Egyik legfőbb gyönyörűsége ez életnek a barátság; s egyik legfőbb gyönyörűsége a barátságnak, hogy van oly emberünk, kire valami titkot rábízhatunk. A barátok azonban nem képeznek párosával egy-egy zárt egészet, mint a házaspár; hanem minden barátnak lehet ismét több barátja. Ebből oly végtelen lánczolat támad, melynek elejére vagy végére akadni nem lehet. Ha már most valaki, egy jó napot akarván magának csinálni, terhén könnyít s titkát barátja keblén elhelyezi: ez utóbbi természetesen hasonló élvezet után fog sovárogni s igyekezni fog a titkot szintén valami baráti kebelbe átönteni. Megkéri ezt ugyan, hogy ne mondja el azt senkinek: az igaz. De ha ezt a kérést betűszerint vennék: mi lenne akkor a titokból? rögtön fennakadna körútazásában. Az általánosan elfogadott gyakorlat szerint ez a kérés tehát csak arra kötelezi a hűséges barátot, hogy a titkot senki mással, csupán csak ép oly hűséges baráttal közölje, mint az előbbi és hogy ugyanazon titoktartási feltételt csatolja hozzá. Ilyenformán

vándorol egyik hű baráttól a titok a másik hű barátához a végtelen láncolatban. Gyakran kelletténél tovább tartana azonban vándorlása, ha mindenkinek csupán két barátja volna: az, a kitől a titkot hallja s az, a kinek azt szigorú titoktartás feltétele alatt tovább adja. Látunk azonban embereket, kik e tekintetben különösen szerencsések s százával vannak barátaik. Ha ily kiváltságolt emberhez ér a titok: a víz-gyűrűzetek módjára fog tovaterjedése minden irányban gyorsabbodni s fokozódni, úgy, hogy annak útjait emberi szem követni többé nem képes.«

* * *

Bizonyosan volt már szíves olvasóim mindegyikének alkalma tapasztalni saját magán a tricscs-tracscs ferdítéseit s koholmányait. Ilyenkor elkeseredésében kifakad az ember, hogy »de ugyan ki is tud már ilyen borzasztó hazugságokat kifundálni?« Pedig hát, a legeslegtöbb esetben nem egy ember fundálja ki öntudatosan, hanem ellenkezőleg sok ember összműködésének eredménye.

Az emberi természet alapjaiban gyökerező gyengeség ez, mely kiírthatatlan és örök, mint más emberi gyarlóságok s mindig meg volt és soha el nem múlik, a míg az ember ember marad.

De hát ugyan miért nincsen szó ennek a témának a tárgyalásánál az asszonyokról? - fogja kérdeni némelyik. A legtöbben persze azt várták, hogy itt, a hol tricsi-tracsiról van szó, egyáltalában a nőknek fog a legfőbb - ha ugyan nem a kizárólagos szerep jutni. Lám, milyen udvarias ember a szerző! - fogják mondani: milyen kiméletes a nők iránt.

De én, őszintén ki kell jelentenem, tisztelt uraim és hölgyeim, - erre a dicséretre nem vagyok érdemes, nem szolgáltam rá. Nem udvariasságból mellőztem én itt e való mesében a nőket, hanem merő tiszta igazságérzetből tettem ezt. Azért hallgattam itt a nőkről, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy hiába akarjuk mi férfiak magunkat külömbeknek tartani: azért e tekintetben sem vagyunk egy hajszállal is jobbak az emberiség szebbik részénél.

Mi is csak oly szívesen el tricscs-tracscsolunk férfiak egymás közt, mint ők, s a történeti hűséghez való ragaszkodás iránt ép oly kevés - vagy talán még kevesebb skrupulózitást tanúsítunk a hírek továbbadásánál, mint ők. Azért nem tartám külön nőket is szerepeltetni szükségesnek; hiszen e tekintetben nők, férfiak egyformák. Mikor tracscsolunk, akkor mi is csak szórakozni, mulatni akarunk, mint ők s nem igen törődünk véle, ha e szórakozás egy kicsit az igazság rovására, - talán egy kicsit a más bőrére is megy. Ha talán néha sejtjük, érezzük is némileg, hogy elvetettük a súlykot: megalkuszunk szépen a lelkiismeretünkkel, megvigasztaljuk magunkat azzal a kétségtelen ténnyel, hogy más is éppen így bánik a mi dolgunkkal, mint mi az övével.

*

Isten veletek hát, kedves Plittyei, Plattyai, Hordai, Toldai, Foldai és Aszongyai barátaink! Bocsássatok meg, hogy bűnbakokul kellett kiállanotok azért, a mit száz meg száz ezeren, a mit mindnyájan mívelünk. Folytassátok ezentúl is, hadd szóljon tovább vigan az a tricsi-tracsi, tricsi-tracsi... Szóljatok meg engem is, nem bánom,... tricsi-tracsi... a miért olyan hosszadalmas, olyan unalmas voltam,... tricsi-tracsi... szóljatok meg csak bátran,... tricsi-tracsi, tricsi-tracsi... Így kell ennek lenni:

Száll a madár ágról-ágra;
Száll a pletyka szájról-szájra,
S addig addig száll, míg végül
Sas lesz a kis czinegébül...

A BOCZÁSZA.³

(Allegoricus rege)

»Meddig túrjuk még felettünk
Idegennek uralmát?
Meddig lessük még kedvét a
Vlagyásznak oda át?

Örök átkunk, hogy külzsarnok
Tartson kormányt felettünk?
Mért legyünk hát más szolgái,
Ha szabadok lehetünk?

Saját gyávaságunk az *ő*
Egyedüli ereje...
Legyünk bátrak, tartsunk össze,
Fel társaim! El vele!

Uralkodjék ő csak ott a
Maga népei felett!
Nem elég néki, ha saját
Országában úr lehet?

Mi választjuk majd ezután,
Fejedelmünk ki legyen;
Magunk közül való lesz az:
Elég volt az idegen!«

Társait a hős Boczásza
Igy csatára hívja fel...
S végszavai a helyeslés
Visszhangjában zúgnak el.

Lángra lobbant a parázs, mely
Régtől fogva izza már;
»Magunké legyünk, ne másé!«
E hang szájról-szájra jár.

³ A háromcsúcsú Boczásza-hegy Biharfüred környékének legmagasabb s legérdekesebb hegye. Nemcsak nagyságánál fogva tűnik ki társai közül: hanem kiváló, eredeti alakjával is leköti már első tekintetre mindenkinek figyelmét. Nevének sajátságos nimbusa van a közönség előtt. Csaknem szent borzalommal emlegetik s tekintenek fel hozzá. De tiszteletre gerjesztő méltóságos tekintélyessége mellett is bizonyos vonzódó, érdeklődő rokonszenvet kelt a szemlélőben.

Ezzel szemben a háttérben gubbaszkodó Vlagyásznak otromba nagy tömege, mely a hegység északi részének végbástyájaként tekinthető: szélesre lecsapott lapos tetejével, egyhangú kedvetlen alakjával, különös ellentétet alkot. Cz. Gy.

S körulte, mint vezér köré,
Csoportosúl a tömeg;
Az idegen uralmától
- Kérlek - őket mentse meg.

Nincs más, csak ő képes erre
Egytől egyig azt vallják;
Egyedül ő, a ki bírja
Társainak bizalmát!

Élre áll hát a harcnak...
Híveinek csapata
Lelkesen gyűl zászlajához;
És megindul a csata...

A sok órjas bomba rajta
Most is garmadán hever,
Mit hatalmas ellensége
Szórt fejére ezrivel.

S látjátok-e oldalában
Azt a szörnyű mély sebet?
Most is felszakítva tátong:
Bé alig hogy heggedett.

S a zsarnoktól hős Boczásza
Elszakasztja most magát:
Mély űr nyílik közöttük, mit
Semmi nem hidalhat át.

*Bricczej, Kornu, Bohogyó s a
Pojeni* küzd oldalán;
Egyik sem maradna hátra,
Síkra szállnak, mind a hány.

Szabadságát vívni talpra
Áll az egész hegyország...
Fejedelmi trónusától
A Vlagyászt megfosztják.

Drága díja van e harcnak;
És jaj annak, a ki veszti!
Hatalmáért küzd az ottan,
Szabadságát vívja ez!

Nehéz tusa... Csüggedetlen
Foly az elszánt küzdelem...
S a Vlagyásza, a hatalmas,
Im hátrálni kénytelen!

Hasztalan itt már, bitorló,
Még tovább is küzdened!
Segítsen bár minden ördög,
Többé győznöd nem lehet!

Rajta, rajta, csak tovább! a
Harczot abba nem hagyják,
Míg megtörik a Vlagyásza
Félelmetes hatalmát...

Királyságát elveszíti
Korona már nincs fején;
Pusztá födetlen tarkóval
Áll mogorván ott szegény...

* * *

S hogy kiűzve már a zsarnok,
S szabaddá lett az ország:
Ujjongva királyi székbe
Ültetik a Boczászát.

Ott fen trónusán magasban
Elfoglalja most helyét;
Három csúcsu koronával
Ékesítik fel fejét.

Fejedelmi büszkeséggel
Emeli föl homlokát,
És tekint parancsolólag
Körül völgyön ormon át.

Arczulatját félve nézzük;
Mind csak fel hozzá tekint:
Hogy szemöldjét ránczolja-é,
Vagy vígan mosolyg megint?

Tőle kérjük, róla lessük:
Lesz-e szép derült napunk?
Avagy zord idők közelednek,
És esőt, vihart kapunk?

Itt ölelkeznek a szelek,
Gyűlve messziről oda;
Itt jön össze a gomolygó,
Fellegeknek táborá;

Itt tanácskoznak felette,
Itt döntenek az iránt:
Az égnek mily színe légyen,
Sírjon vagy nevéssen ránk?

És itten csoportosúl a
Légi tűzerek hada;
Itt dördül meg ágyúiknak
Hegyet rengető szava.

Itt tombolnak, mulatják ki
Magukat a viharok.
És keringve szilaj tánczban
Harsogják el rém-daluk.

Őt köszönti a hajnali
Nap legelső sugára;
Tőle válik meg a napfény
Este legutoljára.

S jó gyakorta hozzá méltó
Fejedelmi vendége:
A madarak királya ott
Lakmároz a hegyébe.

S a természet hű barátja
Gyönyörködni ide mén
Hullámzó hegy- s völgy-tömegnek
Kővé dermedt tengerén.

Tekintélye, méltósága
Nem taszítanak tőle el:
Sőt szerető vágyódással
Néz hozzá mindenki fel.

Hegyvándor ha megpillantja,
Ott felejtí rajt' szemét...
A varázst nagy messzeségből
Sugározza már feléd.

Mily rejtély az, mily ígéret,
Mely övedzi, lakja őt,
Oly kedvessé, oly vonzóvá
Teszi mindnyájunk előtt?

Egy nagy eszmény valósága.
Benned ez tárul elénk;
A S Z A B A D S Á G drága képe
Az, mi rólad int felénk!

A KUSZTURA.

(Balázs Ernőné urnő ő Nagyságának, a Kusztura igazi felfedezőjének ajánlva.)

A ki csak egyszer is megfordult Biharfüreden, jól ismeri az ottani vendégeknek e legkedvesebb s legsűrűbben látogatott kiránduló s afonyázó helyét. Hogy miért legkedvesebb, azt nehéz volna megmagyarázni annak számára, ki nem látta saját szemeivel. Én magam is gyakran iparkodtam magam előtt urát adni annak, mi kölcsönzi e másod-, harmad-rendű orom kilátásának ezt a különös vonzó erőt, ez ellenállhatatlan varázst; s honnan van az, hogy a panorámán, melyet e pontról élvez az ember, sokkal szívesebben, hosszasabban elméláz, abba sokkal mélyebben elmerül, benne édesdedebben elfelejti magát, mint elsőrangú főbb csúcsoknak hasonlíthatatlanul nagyobb világot felölelő impozáns körképeinél? Mi e rejtelmesen lebilincselő varázsnak a titka?

Úgy áll ottan hatalmas tömegével, a völgybe gyökerezett szikla-lábaival, széles vállaival, szirtkeblét előre feszítve, jobb karjával a Boiczába, a ballal a Pojénibe fogózva: mintha őrizne valamit, mint hogyha védeni akarna valakit.

S hátha csakugyan őriz, véd is valamit? Ha, nem hiába áll épen itten? - - - -

Ugyan mi lenne mögötte abból a szép kis ligetből, ha a Kusztura bérczfala nem állana e helyt?

Az előtt, régesrég, egészen más sorsa volt ennek a kis ligetnek. Ott feküdt védtelenül kitéve a délnyugati nap hevének, melynek sugarai tikkasztólag, perzselőleg tűztek rá, megsárgítva rétjeinek zöld bársonyát, elhervasztva tarka virágjait, kiszárítva hús forrásait, fűrgé patakjait s a lankadt zsibbatagság bélyegét nyomva itt mindenre.

A kis liget hasztalan sóhajtozott üdülés után. Az alsóbb szintájak levegője szabadon tódult be ide, telítve porral, búzzal, fálvak, városok kigőzölgéseivel s ama százféle szennyes anyaggal, mely emberlakta helyeken a levegő eredeti tisztaságát megfertőzteti, azt, hogy úgy mondjam, civilizálja.

A kis liget érezte magában, hogy szebb, jobb sorsra volna teremtvé; de nem tudott segíteni magán.

*

Egyszer ismét rendkívül heves sirocco rohanta meg s leforrázott itt mindent. A mint alélt bágyadtan ott elterült: meglátta az öreg Kusztura s megesett a szíve rajta. Milyen kár érte! hisz olyan szép, oly vidám, nevető üde lehetne e völgy, ha volna, a ki megvédje, oltalmazza. - - - -

- Hát nincsen senki, a ki megmenthetné e pusztulástól? - - - -

Az öreg Kusztura elgondolkozott efölött sokáig; s addig-addig gondolkozott, a míg végre a jó szíve sugott neki valamit.

- Hát nem tehetném meg ezt én? Hisz elég természetes, viszontagsághoz edzett, kemény legény vagyok, hogy neki védőbástyául szolgálhassak!

És odaállott elébe, hogy felfogja bérczkeblével a viharok első lökését, a nap tűző hevét, a levegő porát, gőzét, szennyét; hogy elhárítsa a szegény kis ligettől mindazt, mi eddig kínoztá; hogy örökös ifjúságot, üdeséget biztosítson neki.

Talán érezte, talán megsugta ösztöne neki, hogy ilyenképen nemcsak azzal, hanem még másokkal is és sokakkal milyen jót teszen!

*

A kis ligetre ettől fogva szebb napok virradtak. Megpezsduült benne az élet, újult erővel bugygyantak ki forrásai, fürgébbek lettek patakjai, rétjei bujább zöld színt öltöttek, s a tarka virágok ezreivel cziczomázták föl jókedvükben magukat. Szóval nevetett, örült minden az életnek, úgy a mint illik az ilyen kedves kis ligethez, melyet az Isten is arra teremtett, hogy a vidámságnak, örömnök tanyája legyen.

*

Hát a Kuszturával mi történt tovább? - - - -

Nem bánta meg, a mit tett. Kevéssel az után, a mint egyszer a forró nyári délután melegétől lankadtan szendergésbe merült: a jótékonyság nemtője látogatott el hozzá, hogy nemes önfeláldozásáért megjutalmazza. A mint az alvó fölött elsuhan: egy csókot lehel homlokára. És e csókja a szendergő szemei elé egy mindennél kedvesebb álomlátás varázsképét idézi fel.

Egy bűv-látomány tárul föl előtte, egy boldog-önfeledt hangulat szülte ábránd-kép, melyben a mult vidám emlékeinek visszhangja van kápráztató reményekkel, egy édes sejtelen előérzettel összeszőve. Vagy talán egy kedves meglepetés váratlan öröme van itten e látványban megtestesítve, mintegy állandóvá rögzítve? - - - -

Mily édes hangulat! vajjon nem rokon-e ama boldog érzéssel, melylyel csak a véghez vitt jótétemény tudata képes jutalmazni a lelket? - - - -

Az élet, a változatosság, a mozgalmasság, az ellentétek sokfélesége mellett mi az benne, a mi mégis a béke, nyugalom szelíd báját borítja rá?

Talán egy elvarázsolt tenger ez, megérintve egy igézettől, mely egy pillanat alatt lenyugasztja az elemek harcát s a béke derűjét vonja föl helyébe? Milyen tündér-táj ez?

A gerinczek libegő hullámvonalai, a völgyek csavargó kígyózása, vonják, csalják magukkal odább-odább a szemet, mely nem győzi azokat követni, s a látványtól megittasodik. Nincsen egyhangú, semmitmondó részlete e képnek: az idomok gazdagsága, az egésznek gyöngéd tagozottsága, finom plasztikai kidolgozása, detail-cizellirozása, megkapó.

Emeli a varázst méginkább a színvegyületek bája, az erdők sötét rejtélyéből itt-ott kibúvó réteknek derült mosolygású zöldje.

És a mi e látványt minden más hasonlótól megkülömbözteti: az az igéző szín-varázs, mely az egész tündérlepel gyanánt beborítja: amaz átlátszó hamvas-kék fátyol, mely azt mint egy álomképnek ködébe burkolja, s e panorámára oly különös, jellemző szín-zománczot terít, mit nem is tud mihez hasonlítani s csakis kusztura-kéknek nevezhetne az ember.

Az egész kép tele érzéssel, melegséggel, bensőséggel, mely szívet lelket átjár s

Észrevétlen karonfogja,
És egy más világba vonja
A merengés emberét

Egy kép, melyen a külső élettől felzavart hullámozása kedélyünknek önkénytelen elsimul, s a derült béke tükrévé válik a lélek. - - - -

*

- Gyönyörködjél álmaidban e képben, - mond a nemtő, - s álmodd azt tovább ébren is! De ne légy csupán egyedül te, a ki azt élvezze. Azt akarom, hogy mások is részesüljenek e gyönyörűségben; legyen e szép álmod látható bárkinek, ki téged fölkeres; táruljon fel e varázs-kép minden látogatód előtt; - hogy látva őket gyönyörködni, még nagyobb legyen a te boldogságod!

És a nemtő szavai megvalósultak. A Kusztura álmképe nem múlt el soha: ott lebeg most is előtte és nagyon sokan jártak, járnak s fognak járni még ezután is oda fel hozzá látogatni, megköszönni neki, hogy a mi kis ligetünk iránt olyan jó volt s hogy e kedves álmképet nekünk megálmodta.

JADOLINA.⁴

Sötét zúgoknak homályán,
Sziklafalak közé zárva,
Sír, nyög a Jád, panaszkodik.
Elhagyatva egymagára.

Kétségbe esve hánykolódik
Szirtfalakról szirtfalakra,
Hogy magát így összezúzza,
Börtönét vagy szét harapja.

Próbál minden zeget-zúgot;
Kerül-fordul jobbra balra;
Mint vadállat ketreczében:
Egyet erre, egyet arra.

Hasztalan erőlködése,
Mert akármerre tekintsen:
Csak börtönfalait látja,
Nincs menekvés innen, nincsen!

Esdekelve néz azokra,
Kik tartják így körbe zárva,
Szabadulást kérve tőlük:
- Bármilyen is tesz, mind hiába.

„Jobb sorsot nem érdemelsz te”
- Szól le most a *Vojvogyásza* -
„Gyilkosunk vagy, megemésztesz,
Te vagy életünknek gyásza!

Ellenünk törsz szakadatlan,
A sírunkat ásod, ásod;
Lassan elfogyasztasz minket,
Szerteszét rombol folyásod!

Összezúzod s messzeföldre
Hordod csontjainkat széjjel;
Biztonságban nem vagyunk már
Tőled sem nappal sem éjjel!

⁴ A Jád vize, melynek főforrásai Biharfüreden buzognak elő, rövid futás után már igen vad szakadékok közé jut, mivel medrét egyfelől a Lája, másfelől a Bojca, Ilja, Vojvogyásza és Tisza hegyek annyira összeszorítják, hogy útja itt egy több kilométernyi hosszúságban elhúzódó szakadatlan sziklaszorost képez, mely teljesen járhatatlan s melynek alsó végpontját a Jadolina nevű vizesése jelzi. Ezen alul megszűnik a szoros, a hegyek széttárulnak s a Jád széles völgyalapályon folytatja útját tovább Cz. Gy.

Vakmerőséged bűnéért
Tömlöczcel kell ím lakolnod,
Csukva tartunk, hogy ne hozz ránk
Annyi bajt, vést, annyi gondot!”...

Aztán szól a *Bojca* hozzá:
»Tolvaj vagy, mert meglopsz minket:
Szép patakjaink vizét mind
Magadénak elkeríted!

És elviszed messze, messze,
Honnan nem is térnek vissza...
Bűnhődjék, ki völgyeinknek
Vizét tőlünk így elissza!«...

»Irigykedel ránk halálíg«
- Így beszél hozzá a *Lája* -
Legszebb díszünk, büszkeségünk:
Zöld erdőink koronája.

‘S te megfosztasz fürteinktől,
Fűrészeket hajtva, hajtva;
S ha lenyírtad azt mi rólunk,
Messze elviszed nyugatra!«...

‘S szól az *Ilja*: „Csendességet
Sem élvezhetünk miattad;
Bármikép vágyunk pihenni,
Soha mákszemnyit nem hagytad:

Kábító zaj, örök lárma
Hangzik fel hozzánk te tőled;
Miattad, csendháborító,
Békén egyikünk sem ülhet!”...

‘S szól a *Tisza*: „Áruló vagy,
Titkaink elárulója:
Leskelődöl, míg beszélünk,
Hallgatódzva minden szóra.

S ha ellested, mit susogtunk:
Viszed széjjel a világba...
Jobb tenéked, jobb tovább is
Megmaradnod itt bezárva!...”

Igy a *Bojca*, *Ilja*, *Tisza*,
Vojvogyásza és a *Lája*...
Mindeniknek szózatából
Örök rabság dörg le rája.

‘S vergődik tovább dühödten
Rémes sziklabörtönében...
Semmi nem segíthet rajta!
Nincs kitől már jót reméljen!...

* * *

Fel 's alá bolyg a vadonban
A habtündér J a d o l i n a;
Elveszíté édes bátyját:
Azt keresné sírva-ríva.

Szép tündér, ne is keresd őt!
Fáradságod mind hiába!
Nem hallod-e jajgatását?
Ott e zúgba van bezárva!

- Hallgatódzik... ő az, ő az,
Bátyja segélykiáltása!
Ott van ő, e zsarnokok közt
Mély börtönfenékre ásva!

'S biztató szót küld be hozzá:
A reményt hogy ne veszítse:
Míg őt meg nem szabadítja,
Nyugta nem lesz egy perczig se'.

'S megy keresni fáradatlan
Rést vajon ha nem találna,
Mely a börtön belsejéből
El, ki vinne a világba.

...Nem soká tart: megtalálja
'S megmutatja a fogolynak
Az utat, a merre szörnyű
Rabságából szabadúlhat...

Nézzétek, miként rohan ki
Börtönéből most e résen;
Szitről-szirtre mint szökell le...
Nincsen már mi tartsa féken!

Boldogságtól áradozva,
Szép örömdalát mint zengi!
Mint kaczag, cseveg vidáman...
Ó mi szép, szabadnak lenni!...

Nézd, e kép miként sugárzik!
Minden mint nevet, mi víg itt!
Nézd e szép derült fenséget,
Mely előmlik rajta végig!...

Két alaphang olvad össze
E magasztos szép zenében;
Kettős boldog édes érzés
Hangja csendül benne mélyen:

A börtönből szabadúlt rab
Háladalát zengi bátyja;
S szent örömét Jadolina,
Ki testvérét viszont látja.

Rab ki voltál 's most szabad vagy,
Örülj életednek újra;
Menj úadra, 's bárhová jutsz,
El ne felejtkezzél róla,

.....
.....
.....

Szabadulásodat innen
Vajjon kinek köszönheted:
Semmi másnak, egyedül az
Igaz testvérszeretetnek!

A NARCISS-FORRÁS.

(Ovidius nyomán.)

I.

Vajjon ki a legszebb ifjú a környéken? Ha ezt a kérdést szavazásra bocsátották volna az illetők, illetőleg az illetékesek között: bizonyára nagyon nagy szótöbbséggel - ha ugyan nem egyhangulag - Narciss lett volna nyertes és senki más.

Szép volt, nagyon szép; azt még a férfiaknak is el kellett ismerniök. Termete könnyed, sugár; bőre márványfehér, mely arczán, mint érő almán pirúlt belé a fiatalság üdén virító színébe. Mély tekintetű, nagy nefelejcs-szemei, aranyfényű hosszú haja;... az egész jelenség gyöngé, mint a harmat, légiesen könnyű. Egy tünemény, mely királynők szerelmére méltó lehet vala.

Azon korban volt épen, melyről a költő azt mondja:

Nem voltam többé gyermek s nem valék
Még ifjú. Ez az élet legszebb éve,
Mint legszebb percz, midőn a hajnalégről
Az éj kárpítja félig van levéve...

Bomlott is utána az egész környéknek minden tündére. És a mi még inkább érdekessé tette, a mi különösen fokozta az ingert: az, hogy soha nem akadt meg a szeme egyikén sem közülök. Rájuk sem nézett, a legszebbikre sem; közönyös volt velük szemben, érzéketlennek látszott teljesen bájaik iránt; kerülte őket és egyáltalában minden társaságot.

A magány volt az eleme. Legtöbbször magában szokott volt vadászni is, ez vala legkedvesebb foglalkozása. Nagyon ritkán történt meg, hogy más vadászokhoz csatlakozzék, s napokig elűzte egyedül az őzet, szarvast, vadkant a hegyek rengetegeiben. Más egyéb dologgal nem igen törődött.

Hanem annál inkább törődtek a tündérek véle, kiknek sehogy sem fért a fejükbe, hogy lehet ez a szép ifjú olyan közönyös irántuk? mért nem akar egyikőjükkel is még csak szóba sem állani?

Nemcsak az érdeklődés, a szép iránti vonzalom, hanem a hiúság, a természetes női kaczérság is, ez a nem kevésbé hatalmas rugó, szintén működni kezdett s így lassankint valóságos versengés tárgya lett a szép tündérvilágban az, hogy vajjon melyik tudja a megközelíthetetlennek látszó ifjút meghódítani. A szerencsés győztesre persze kétszeres boldogság vár vala: élvezni nem csupán a csodaszép ifjú szerelmét, hanem - a mi ennél még talán édesebb - társnőinek irigykedését is.

Ez volt a beszéd állandó tárgya összefüggéseiknél.

- Nem lehet vele semmire menni, - mond az egyik - ha messziről meglát, már szalad, mint az őz.

- Én nem tudom miért kergeti mindig azt a sok szarvast meg vad-disznót, hisz láthatná, hogy sokkal szebb vadra is vadászhatna itten!

- Tudod mit gyanítok én? - mond a harmadik - vajjon nincs-e már neki valakije? vajjon nincs-e lefoglalva a szíve s innen a közöny mi irántunk?

- Dehogya! szó sincs róla - vág közbe a negyedik - én titokban folyton követem mindenfelé már hónapok óta; nem tehet egy lépést sem tudtom nélkül, tudom minden mozdulatát: biztosíthatlak róla, nincsen annak senkije, de senkije; nem szeret az senkit, még a férfiakat, magakorú fiatalembereket sem. Nem jön össze, nem társalog senkivel, mindig csak magában jár. Pedig születésekor azt jövendőlte a jós, midőn az újszülött jövője iránt megkérdezték, hogy őrizkedjék magamagától! És ő azért mégis mindig csak magában, mindig csak magában!

- Vajjon mi lehet ez? - mond az ötödik - büszkeség? dölyf, mely nem ismer el senkiben magához méltót s inkább örökös egyedüllétre kárhoztatja magát? gyermekies ártatlanság? vagy különös természeti érzéketlenség a szép nem bájai iránt? ember- vagy asszonygyűlölet? féltékenység? vadság? vagy sóvárgás szent Alajos koronája után? Avagy talán túlkényes ízlés, mely ennyi szép között még mindig nem tud magának elég szépet találni? Talán nem vagyunk elég szépek neki?

A többi lehetőségeket mind megengedték, de már ezen utolsó feltevés ellen egyhangulag protestált az egész szép tündérhad. A tényt azonban, fájdalom, be kellett ismerniök, nem tagadhatták, hogy Narcisszal szemben egyikőjük sem tudott még idáig legkisebb sikert is felmutatni.

II.

- De ugyan hol lehet már az az én öregem megint? - töprenkedék magában Juno oda fen az istenek aetheri tanyáján. - Az a vén salabakter bizonyosan már megint valami kópéságot akar mívelni! Mert látom sűrű ködöt bocsájtott a földre: ez azt jelenti, hogy roszban jár: így szokott tenni mindig, ha valami csínyt akar elkövetni. A köd homályába borít ott lenn mindent: persze, akkor szabad a vásár! Im Dunkeln ist's gut Munkeln! Megyek már, megnézem, merre jár, mit csinál megint... No de meg is cibálom azt a bozontos üstökét, ha ismét kirugott a hámból!

Ezzel elindult a hatalmas istennő, le a földre, arra felé, a hol azt a gyanus ködöt látta terjengeni.

Leért végtére oda; oly sűrű, vastag volt a nedves pára, hogy szeletekre lehetett volna vagdalni. Nem látott persze semmit. De mégis! Itt van ni a szép Echo tündér; ez akkor még hús- és vérből alkotott testtel örvendezék vala az életnek, nemcsak pusztá hangból állott, mint ma; bárha ez utolsó pont, a beszéd volt akkor is már a legerősebb elementuma: versenyt tudott csevegni akármelyik hegyi patakka.

- Nem láttad a férjemet? kérdi Juno; úgy tetszik megint, valami roszban sántikál, meg akar csalni.

- Ugyan hogy is gondolhatsz már olyat, felséges Istenasszony! hiszen csak benőhetett már a feje lágya! A kinek ilyen felesége van, hogyan csinálhatna az magából »földiekkal játszó égitüneményt?« Igazán mondom, Te napról-napra szépülsz, fiatalodol, felséges Istennő! valahányszor látlak, mindig szebb vagy. Az almát most Páris bizonyára nem Vénusnak, hanem neked ítelné oda.

- Jó, jó; nem arról van szó. Nem láttad a férjem?

- Nem láttam mostanában ezen a tájon, felséges Istenasszony... Be jó is volna, ha abból az ambróziából és nektárból nekem is juttatnál hébe-hóba egy-egy kicsit, a mivel ti oda fenn éltek: hadd maradhatnék én is mindig olyan fiatal, mint te. Ott van ni például az az Apollo is: ép úgy üzi mostan is szerelmi kalandjait, mint száz évvel ezelőtt. Hallottad felséges Istenasszony, mit mívelt legújabbán? Egy kuzinom kegyei után esengett, de hasztalan: ez, mint jól nevelt leány, határozottan visszaútasította udvarlását. Gondolnád, milyen furfangos cselt eszelt hát ki Apollo? Felöltötte magára a leány édes anyjának alakját: külsőleg egészen átváltozott azzá s így tett ez alakban nála látogatást. - - -

- Ugyan ne fecsegj már annyit! Hát csakugyan nem láttad a férjemet? Mondd igazán!

- Nem járt ma erre, a merre keresed, felséges istenasszony! Tudom bizonyosan, mert én is arról jövök, azon a tájon csatangoltam s nem láttam nyomát sem. Lehet, hogy talán amoda, a másik hegyen, az ellenkező irányban... Ott nem jártam, azt nem tudhatom. De itt nincsen, annyit mondhatok.

Junónak mindazonáltal nagyon gyanus volt az a sűrű köd s tovább ment benne, fürkészve, keresgélve; a míg egyszer kétségtelen nyomára akadt annak, hogy férje csakugyan megfordult itten. A berekben, a patak partján ott hevert egy villámkigyó: néhányat ezekből mindig magával szokott volt Juppiter biztonság okáért hordani; ez volt az ő revolvere. És soha semmi szín alatt földi lénynek kezébe azt oda nem adta egy perczre sem, mert a ki azt megfogja, rögtön hamuvá égett volna tőle.

És íme a villámkigyó most mégis itt van a földön, ott hever magában! Világos, hogy maga Juppiter járt itten! Nagyon siethetett, hogy itt felejtette ezt a mennyei fegyvert, a mit soha sem szokott magától elhagyni.

- Ha hamarabb jövök, még alkalmasint itt találom, rajta kaphattam volna a vén gazembert! ha nem fecseg olyan sokat össze-vissza az az Echo! Most nem először történik, hogy ő miatta siklik ki a kezemből az én drágalátos férjem... Nem tudok tőle szabadulni: annyit darál, hogy mindig lekésem ő miatta útam céljától... Hm! ez igazán különös véletlen!... Véletlen?... Vajjon?... Ha mindent egybe vetek, mindinkább valószínűbbé válik előttem, hogy itt valami szándékosság, fondor összejátszás van a dologban... Ahá! hát persze, világos: ezt az Echót, mint a legböbeszédűbb tündért bízta meg az én férjem uram azzal, hogy mikor az ő csínyjainak felfedezésére kiindulok: ez akkor elem álljon s engem kiapadhatatlan szóáradattal feltartóztasson a míg csak lehet, hogy az öregnek az alatt ideje legyen tervét végrehajtani s elmenekülni. Most már tisztán látom az egész cselszövényt! Hát így vagyunk, kedves szép Echóm? Na megállj csak! Majd gondoskodom én róla, hogy fecsegésseddel többé ne lehess ártalmára senkinek. Beszéddel vétkezettél: abban fogsz bűnhődni is!

Szólott és ura lett fenyegető szavainak a haragvó istennő.

E perctől kezdve nem szólalhatott meg többé saját erejéből a szép Echo, nem kezdetett beszédet senkivel. Csak akkor szólhatott, ha megszólították. Azonban nem válogathatta tetszés szerint, kivel s mit beszél? Akárki bármit is szólt hozzá: felelnie kellett. De hogyha hónapokig nem szólították meg: hallgatni volt kénytelen s várni, a míg valaki mond valamit: csak akkor jött meg szava, ha szóltak hozzá. De ilyenkor sem volt képes hosszan beszélni kedve szerint, mint azelőtt: csak egy-két szóval felelhetett a megszólításra. Ha e pár szót elmondta: nyelve megint lezárult, ajkán elhalt a szó és újra szomorú hallgatásba süllyedt vissza szegény, várva, míg valaki ismét megkönyörül rajta, szól hozzá valamit és legalább egy pár szóra felszabadítja!

Szegény szánandó Echo! Mily kitűnő anyós lehetett volna így belőled!

III.

Ő is látta sokszor, nagyon sokszor, ő is jól ismerte Narcisst; az ő kebele is lángolt a meglágyíthatatlan ifjú iránti szerelemtől. Hányszor követte észrevétlenül annak lépteit! Hogyan szította ekkép mindig magosabbra emésztő lángját nem viszonzott szenvedélyének! Hányszor akarta megszólítani nyájasan, behizelgő szavakkal; szívét meglágyítani gyöngéd esdekléssel!

De hiába! Megszólalnia nem lehet; ő nem mondhat semmit a kedves ifjúnak, a míg ez nem szól hozzá.

Folyton leste az alkalmat, mikor hallja meg annak hangját, hogy ehez fűzhesse saját szavait.

Egyszer vadászat közben elveszté Narciss a rengetegben vadásztársát s hogy jelt adjon magáról, kiabálni kezdett: Hol vagy? én itt vagyok!

A szép Echo ép abban az irányban lévén, a merre kiáltott - megragadta ez alkalmat s mintha hozzá lett volna intézve a kérdés, visszakiáltja az utolsó szókat neki:

- *»Itt vagyok!«*

Narcissz hallva a választ, néz mindenfelé s várja társát. De ez csak nem jön.

- Jőjj hát ide! kiált ismét oda türelmetlenül.

Echónk is felel neki megint, visszakiáltva:

- *»Jőjj hát ide!«*

Narcissz újra néz, újra vár; keresni kezdi társát azon irányban, a merről a hang jött; és nem találja.

- Mért futsz tőlem? - kérdi ismét attól; s válaszul megint csak azt hallja, a mit ő mondott:

- *»Mért futsz tőlem?«*

- Csatlakozzunk hát! - kiált most még türelmetlenebbül Narcissz oda.

Ez a szó még jobban tetszett a szép Echónak. Soha talán hangra még szívesebben nem válaszolt, mint erre; visszakiáltva Narcissznak:

- *»Csatlakozzunk hát!«*

Midőn e szavakat hallá s visszakiáltá, ellenállhatatlan vágy ébredt fel benne, azokat meg is valósítani; s kilépve a sűrűből, honnan eddig feleselt Narcisszal, egyenesen feléje repül a szerelem szárnyain.

Most kezdi már Narcissz felfogni az előbbi párbeszéd értelmét s a mint a tündért vágytól égő arczczal közeledni látja, odakiált bosszúsán neki:

- Hagyj békét nekem! Nem kívánom, hogy szeress engem!

Mire a szép Echo az utolsó szavakat ismét visszakiáltja neki, kérve őt:

- *»Szeress engem!«*

Azonban a gyöngéd kérés ezúttal is siket fülekre talált; a cselnek nem lett semmi sikere. Narcissz elszaladt s otthagya szép tündérünket a faképnél magára, fájdalomával, szégyenével, szerelmével, melynek tüzet a kiméletlen megtagadás még emésztőbb lángra szította.

És e megaláztatás még hozzá! ily sértő visszaútasítás!

- Adják a bosszúálló istenek, hogy szeress majd te is így mint én, ily égő szenvedélylyel; és mint én, te se juthass hozzá szerelmed tárgyához! Hadd tudjad meg akkor, mily halálos keserűség a megvetett szerelem! - hívta fel a Nemezist bosszúálló gondolatában a szerencsétlen Echo; s megszágyenülve visszavonúlt vad sziklaszakadékokba, hol senkit se lásson s őt se lássa senki.

Ottan epedt, sorvadt a magányban; szerelem és szégyen versenyt emésztették benne az életerőt! míg végre a teljesen kiaszott, elcsigázott, elsorvadt testben az élet legutolsó szikrája is kialudt.

Nem maradt meg belőle semmi más, csak a hang: ennek a haragvó Juno akaratából nem volt szabad elveszni: végzete, hogy fenmaradva örök időkig, tanuságot tegyen a Junótól kiszabott büntetésről s emlékeztessen mindenkit arra, hogyan bosszúlják meg a rajtuk elkövetett bántalmat az istenek.

IV.

Fáradtan jött meg a vadászatról Narcissz, eltikkadva a déli hőségtől; s hús forrást keresett szomszár enyhítésére.

Ime, ép itt van a kedves kis forrás, tiszta, mint a derült ég, mely bele néz, »mint a lélek, melynek a test még nem véthetett.« Még egy behullott falevél sem zavarja a víz síma tükkrét; fenekéig lehet látni, a mint ottan a tarka színű homokot tánczoltatják a picziny kis ártézi kutacskák felbugyogó habjai, melyek a kis forrást folyton friss vízzel látják el, mindig üdén, tisztán tartják.

Ott van mellette egy sokkal nagyobb patakfő, hol meglepő bőséggel tör elő a szikla dús víztömege s hangos csobogásával mintegy kínálja magát a szomszár jövevénynek. De azért csak mégis önkénytelenül ahoz a másikhöz húzódik az ember: olyan szende, bájos, olyan csábító kedves kis tünemény, hogy ha meglátod, szomszár léssz tőle.

Narcissz is idetelepedett az árnyékba, a kútő partját szegélyező lágy moha bársonyára s oda hajlott a forráshoz, hogy szomszár csillapítsa.

Belépillant a síma, fényes víztükörbe s egy csodaszép arcz néz abból reá vissza.

A meglepetéstől szoborrá merevölve, bámulja a látványt s annak szépségét, aranyfényű haját, nefelejcs szemeit, a szép arcz »tejben úszó rózsáját, « a márvány nyakat, vállakat; merően odatapadt szemekkel csodálja, mind azt, a mit ő rajta csodálni szoktak mások. Csodálja és megszereti.

Szeret egy testetlen lényt, egy szemkápráztató ábrándképet, mely csak tükröződő fényből áll és megközelíthetetlen. Vágyódik, eped az után; és látnia kell, hogy annak arcza ugyanazon érzelmeket árulja el, az is ép úgy vágyódik, eped ő utána.

Ó, mi volt az az előbbi szomszárúság ehez képest, mely most kezdi égetni belsejét! Ó hányszor kapott kezével a csalóka kép után, hányszor nyúlt belé a fényes víztükörbe, hogy az ott látott alakot megfogja, átkarolja s kihozza!

Szerencsétlen! mit kapkods e csalfa tünedékeny ábrához? Hisz nincsen élete annak, a mit te szeretsz, a ki után epedsz: ha elfordúlsz tőle, semmivé válik. Csak te benned, te általad él; véled jött, véled marad és véled távozik innen.

Véled távozna... hogy ha te távozni tudnál!

De Narcissz nem tud mozdulni innen; nem képes elfordítani szemeit a végzetes tüneménytől. Étlen szomjan ott nézi azt; még éjszaka sem hagyja el, bár nem látja; csakhogy legalább közelében lehessen.

Nézi, nézi telhetetlen szemekkel a csalárd fényarczot és saját képébe vész égő tekintete; önnön szemeinek tüze emészti halálra a boldogtalant.

- Vajjon gyötört e még szerelmi kín kegyetlenebbül valakit e világon? mondjátok meg, ti százados fák! - fordult az erdőhöz - hiszen ti annyi nemzedéket ismertetek, láttatok jönni, menni! Volt-e még kívülem valaki, a kit ily nyomorúttá tett volna a szerelem? Nézzétek: itt van előttem egy kéznýtásnyira a kit szeretek és nem juthatok hozzá! Talán gúnyolódni akar velem a végzet: nem távolság, nem megmászhatatlan heglánczok, nem komor bástyák, bezárt kapuk, nem az Oczeán végtelensége az, a mit válaszfal gyanánt közibénk állít. Nem! Ide hozza szemtől szembe vélem s akkor néhány csepp vízzel végkép elrekeszti tőlem, örökre megközelíthetlenné teszi nekem azt!

Pedig hiszen ő is ép úgy lángol értem, csak úgy sóvárog utánam! Lám, valahányszor a víztükör fölébe hajlok, hogy megcsókoljam: Ő is vágyólag nyújtja mindannyiszor csókra száját! Azt hiszem ilyenkor, hogy már-már érintem; és forró csókja helyett mindig csak a víz bántó hidegségét érzik újra ajkaim!

- Ó jöjj ki, jöjj elő onnan, drága egyetlenem! Miért üzöd e kinzó játékot vélem? miért tűnsz el mindannyiszor, ha utánad nyúlok a vízbe? Nem tetszem talán néked? Ó nézd csak, hiszen fiatal vagyok, szép vagyok; epednek utánam, versengenek miattam a tündérvilág legszebbjei; választhattam volna közülök a mint szemem szám kívánja és boldognak érezte volna magát, a kire választásom esik.

Ó, dehogy nem tetszem! Hiszen jól látom égni arczodon a szerelem tüzet, szemeidben az epedő vágy hevét! Ha utánad nyúlok, te is kinyújtod karjaid felém; ha rád mosolygok, mosolyogsz; ha könnyekre fakaszt a fájdalom, a te szemeidet is sírni látom. Ha intek néked, te is vissza integetsz felém; ha szóllok hozzád: felelsz, te is beszélsz nekem, a mint ajkad mozgásáról látom. Ó, mért nem hallhatok soha egy kis drága hangot sem abból, a mit nékem mondasz!... Nem is fogom hallani soha!... Hisz ez én magam vagyok, már látom, önmagam után epedek! Ó, hát így telik be rajtam a végzet! hát ez az értelme a jós szavainak! hát ezért mondta születésemkor, midőn anyám nála éltem sorsa felől tudakozódott: »Őrizkedjék saját magától!«

- Ó én nyomorúlt, szerencsétlen, mit tegyek! Minden szerelmesnek szabad legalább óhajtania, hogy bár szerelme tárgyát bírhatná! Én előlem még ez is el van zárva; én még ezt sem óhajthatom: én még ezzel a vágygyal sem táplálhatom szerelmem. Hiszen én birom azt, ő az enyém; és épen az a végzetem, hogy birom. Épen az tesz nyomorulttá, a mi mást boldogít!

Ó mért nem válhatok meg saját magamtól! Láttatok-é már szerelmesben ily bohó kívánságot? Azt óhajtani, hogy bár a kit szeretek, ne volna velem! - - - -

- Milyen gyenge lettem! Nagyon gyorsan emészti ez a gyötrelmem, nem lehet e sorvasztó tüzet már sokáig kiállani!

- Örömmel várom a halált, mely ilyen ifjan ragad el: megvált szenvedéseimtől. Meghalok szívesen; csak bár te kedves, ott a forrásban, csak bár te élnél tovább! De tudom, tudom jól hogy nem élsz túl engem; és csak ez egy teszi nékem a meghalást keserűvé: hogy halálom téged is megöl!

Könnyei megeredtek; hangos zokogásban tört ki, a mint a forrás fölébe hajolva, képmásától búcsúzott. Könnyeinek sűrűn omló árja megzavarta a víz tiszta tükkrét s a kép benne egy perczre elhomályosult.

- Hová tűnsz el? Ó maradj, ne hagyj itt engem szerencsétlent! - kiált hozzá rémülten Narcissz: ó, ha már nem szabad érintenem téged, engedd, hogy legalább nézzelek, hogy bár ezzel elégíthessem ki némileg e botor szenvedélyemet!

* * *

Gyötörve az elérhetetlen örült vágytól, Narcissz egészen elsorvadt már s csak árnyéka volt saját magának. Nem lehetett volna felismerni benne a csodaszép ifjút, ki még kevéssel azelőtt a tündérek versengésének tárgya vala.

De a hűséges Echo azért még most is csak épen úgy szerette és szomorúan nézte az erdőben, mikép senyved szegény Narcissz. És valahányszor ez fájalmában feljajdult: Ó jaj nekem, - az ő ajkai is megnyíltak a panaszos hangra:

»Ó jaj nekem!«

- Kedves gyermek! - szólítja meg a csalóka képet Narcissz utoljára.

- »Kedves gyermek!« - kiált hozzá a szegény Echo.

- Nem lehattél enyém! - sóhajt Narcissz a vízi tüneményhez.

- »Nem lehattél enyém!« - hangzott az erdőből feléje.

- Isten hozzád örökre! - tördeli a búcsú végszavait.

- »Isten hozzád örökre!« - rebegte felé a bús tündér.

Mint a napsugár melege felemészti a harmatot; akkép emészte fel a kielégíthetetlen szenvedély égő tüze Narcissznak végső erejét; s a mint sorvadt, pusztult, akképen sorvadt és pusztult az a másik Narcissz is ott a vízben, vele együtt; úgy lett az is, egyre soványabb és halványabb; s midőn végre Narcissz kiszenvedett, vele együtt eltűnt az is örökre, semmivé lett.

Csak a szép kis forrás maradt fen: az még mindig meg van. Tessék megnézni az apró kis homok-vulkánok most is ép oly vigan játszanak, szökelnek alá s fel fenekén, ép oly jókedvvel tánczoltatják a sok színű finom porondot; most is olyan kedves, olyan szende bájosan mosolyog, olyan ártatlan tekintete van, mint hogyha nem is ő volna az oka szegény Narcissz halálának!

BELCZAZÁR PALOTÁJA.⁵

(Heine.)

Az éjféli órája
Közeleg mind jobban;
Néma csend, nyugalom
Honol Babylonban

Csak a büszke magos
Királypalotába'
Fénylik világosság,
Hallszik le víg lárma.

A díszterem pompás
Csarnokában ott fen
Belczazár királyi
Lakomát ül épen.

Czifra köntösökben
Hívei körülte,
Szikrázó borral telt
Kupákat ürítve...

Cseng a serleg vígan,
Ujong a vendégpad;
Valamennyi között
A király legvígabb.

Orczáján a szesznek
Vad pírja elárad;
A bortól vakmerő
Gondolata támad.

Nem bír már magával,
Kedve elragadja;
Dölyfös beszédével
Az Istent tagadja.

Káromló szavai
Egyre merészebbek.
Tetszik ez a tréfa
A vendégseregnek.

Parancsolólag egy
Szolgát magához int;
Ez elsiet s rögtön
Vissza is tér megint.

⁵ A Szamos-bazár körútjának egyik barlangja.

Fején egy tele nagy
Kosárral Jehova
Templomából rabolt
Aranyedényt hozva.

És egy szent serleget
A király kiveve
Szentségtörő kézzel,
'S borral tölti tele.

Kiüríti mohón
Egészen fenéig,
'S bortól ázott ajka
Ily szavakra nyílik:

»Jehova, haldd, nézd csak:
Semmibe sem veszek!
Babylon királya
Vagyok én s az leszek!«

De e szörnyű szókat
Alig hogy kimondta:
A dölyfös maga is
Megdöbbent miatta.

Vidám kaczaj elhal,
Már senki nem nevet;
Síri csend foglal most
A teremben helyet.

És a mint a király
Ijedten körülnéz:
Kinyúlik a fehér
Falból egy emberkéz;

És ír és ír fénylő
Lángbetűket arra;
Ír, ír s aztán ismét
Visszatér a falba.

A király merően
Elbámul e csodán;
Tagjai vaczognak,
Két arcza halovány.

Vendégei sergén
Hideg borzadály ül;
Néma szorongással
Tekintenek körül.

'S jönnek a Mágusok:
Egy sincs, ki felelne
Arra, vajjon mi e
Lángbetűk értelme.

Belczazár azonban
Nem érte a hajnalt:
Hívei kezétől
Azon éjjel meghalt.

A BOLOND-TÓ.

Mint a kergetett őz, fut le gyors futással
Kis patak magáról a völgy mélységébe...

...Gyorsan futott a kis patak, de azért még sem melegedett fel; sőt néha-néha úgy érezte, mintha fáznék. Különösen hajnalfelé némelykor olyan csipős volt a levegő, hogy csak úgy vaczogott bele.

Mindig hallotta, hogy ott lenni, mélyen a föld gyomrában, meleg van, sokkal melegebb, mint itt künn. Be jó volna most ott benn lenni!...

De nini! hisz épen itt van az útamban egy mély üreg: bújjunk belé! próbáljunk szerencsét! lássuk mi van ottan!

Az igazat megvallva, nem épen csak a fázás magában, hanem még inkább talán a kíváncsiság is készítette e kalandos vállalatra a kis patakot. Szerette volna látni azt a más világot ott a hegy belsejében, mely az ismeretlen borzadályosnak sajátságos vonzerejével húzta őt befelé.

Nem is töprenkedett sokáig; hanem szokott fürgeségével hirtelen bebújt a tátongó üregbe és szárazon hagyta eddigi medrét.

*

Vajjon mi lett vele? hová jutott? Soká nem látta senki; azt hitték, elnyelte végképen az örök mélység.

A kis patak azonban nem veszett oda. Arrább a völgyben, lent, egyszer csak váratlanul ismét napvilágra bukkant.

- Hát te honnan kerülsz ide? Azt hittem már, nem látunk soha többé itt a napvilágon, - kérdi egyik pataktársa: Mi történt veled? Milyen fura színed van! Milyen rosszul nézel ki! Talán beteg voltál?

- Jaj, hadd el, ne is kérdezd! Min mentem én keresztül azóta! Igazi csoda, hogy még élek s itt vagyok!

- Hát mit míveltél? Monddza!

- Az még csak hagyján, a mit én míveltem! De miket míveltek énvelem!

- Kezdek kíváncsi lenni rá!

- Elmondom néked is örök tanuságul, nehogy kedved kerekedjék valaha efféle kalandokra vállalkozni.

- Hát még morálja is van a történetnek?

- Hát hiszen persze, hogy persze!

- Na ez annál szebb! halljuk hát, mit láttál odabent?

- Hát tudod: nem voltam megelégedve a helyzetemmel. Két bajom volt főleg: untam magam és fáztam.

Mind a kettő ellen jó menedéket látszott ígérni az a sötét mély üreg, mely ott tátotta a száját ép a medrem mellett, mint ha csak be akart volna magába invitálni.

Bele is bújtam egyszer elkeseredésemben, hogy melegebb helyre jussak s hogy meglássam a hegy belsejének képzelet-izgató rejtelseit.

De bizon semmit nem láttam én ott, a hová jutottam. Nagyon prózai rideg volt az egész scéna: egy roppant nagy üreg, kopár, hideg, nedves falakkal, semmi sem volt benne; üresen tátongott: mint egy diákbugyelláris a hónap elseje előtt; csupán néhány lezuhant nagy szikla-czölönk hevert a földön szanaszét.

Na, ezért ugyan érdemes volt ide lejönni! Hát csak ilyen szegényes az alvilág? Nem hittem; nem akartam elhinni. A kalandvágy űzött, hajszolt. Így elővettem hát a szerszámaimat, a mi-
ket mindig magammal hordok: a vésőt, furót, reszelőt, kalapácsot, fűrész, robbantó szereket s egy helyen, a hol kis repedést vettem észre a sziklában, elkezdtem minden erőmből dolgozni.

Fúrtam, véstem, fűrészeltam, mélyre mélyre, mindig mélyebbre s minél mélyebbre jutottam, annál melegebb lett körülöttem minden.

Vajjon mi van hát ott lenn?... Kezdett a dolog érdekes lenni...

E közben végre beszakadt a sziklatalaj alattam: egy üreg ásítózott alul s belőle perzselő hőség és vakító világosság sugárzott fel hozzám. Hanyatt-homlok zuhantam belé. Ott voltam egyszerre a földalatti tüzek birodalmában s hirtelen az jutott eszembe: Na, adtál Uram meleget, de nincs köszönet benne!

Ugyan mi lesz majd itt velem?

Olyanformán éreztem magam, mint a cigány, mikor fel akarták akasztani s kérte, hogy az istenért ne tegyék azt vele, mert ő azt soha ki nem állja! Hát én hogy álljam ki ezt a tűz-tengert? Hej dikhecz, dzsalamáz! Ez ugyan szép kulimász!

Csak azon egy körülményből merítettem vigasztalást, hogy láttam, milyen rémületet támasztott a tűzország lakóiban megjelenésem. Nem tudom igazán, az én ijedségem volt-e nagyobb, vagy az övék? Hiszen halálos ellenségüket látták hozzájuk betörni, a ki birodalmukból örökre ki volt tiltva!

- Hogy mersz ide betolakodni? - kérdezték az örök. - Ki vagy, mi vagy? mi járatban jöttél? Lássuk az útleveledet!

Én oda sem hederítettem nekik, hanem hidegvért színelve, mentem tovább; hej pedig be remegtem!

Ők erre nagy csoportokba gyűlve, körül akartak fogni, hogy a minden oldalról felém árasztott hőséggel meg öljenek. A mint a muszkák Napoleont a hideggel tették semmivé, úgy akartak ők engem a meleggel elpusztítani vagy visszavonulásra bírni.

Úgy megvoltam ijedve, hogy a rémülettől gőzt izzadtam s végső kétségbeesésemben oly erővel, olyan vehemenciával kezdtem sisteregni, sustorogni, pöfögni, köpködni, serczeni és fröcskendezni, mely megfélemlíté s ijedt hátrálásra bírta őket.

Az ijedség egyébiránt kölcsönös volt s az egész állapot hasonlított ahhoz a helyzethez, mikor a rabló töltetlen fegyvert szegez az utas mellének.

...Úgy látták, hogy egyenes támadással nem emészthetnek fel. Azért hát új stratagémához folyamodtak; indirect küzdelmet kezdtek ellenem.

Roppant nagy sziklatömböket hengergettek útamba, hogy azokon magamat széjjel zúzzam. Én csak nevettem magamban őket. Bolondok! Azt hiszitek, hogy talán árt ez én nekem, összetöröm majd magamat rajtuk?

Nem tánczoltam én már eleget ilyenek között? Nem bántanak ezek engem: régi jó ismerősök vagyunk és ha csattogunk, puffogunk is a találkozásnál egy kicsit: ez csak afféle parádé, olyan tornászati mutatvány, melytől nékem nem lesz semmi bajom, még egészségesebb, fürgébb leszek tőle; szétfreccscent habjaim a torlasz tulsó oldalán egyesülnek s még vigabban, jobb kedvvel megyek tovább.

Azután megint egy nagyon-nagyon szűk sziklacsatornába irányították folyásomat: így akartak megnyuvasztani.

De én nem fuladtam meg, hanem gyorsan, könnyedén átsiklottam rajta, miközben sikerült a sziklacsatornát lassan-lassan kireszelni és szélesebbre vájni, a míg végre türhető kényelmes átjáró lett belőle.

- Agyon kell ütni! - hangzott most egyszerre mindenfelől, midőn az eddigi támadások sikertelenségét látták és negyven-ötven-száz mázsás sziklagubanczokat kezdtek felülről a boltozatokról reám dobálni.

Szegény bohók! Azt hiszitek, megöltök ezzel engem? Nem lesz nékem ettől semmi bajom! Legfelebb a ti fegyvereitek bánják meg, ezek a nagy szikla-bombák tördelődnek majd széjjel ebben a küzdelemben. Hiszen az én habjaimnak van egy talizmánja, mely sérthetlenné tesz: minden cseppemben egy titkos erő lakozik, mely őt a többihez, társaihoz vonzza; kölcsönös ragaszkodás, hűséges testvérszeretet, mely összeköti, összetartja, szétszakadni nem engedi őket és hogyha valahogyan mégis sikerülne az ellenségnek azokat egymástól elszakítani: ez a hatalmas, ez a csodálatos erő, mely minden cseppemben lüktet, ismét együvé hozza, egymással ellenállhatatlanul egyesíteni fogja részeimet újra meg újra örökké. Szétfreccsenthetitek habjaimat: a másik perczben már teljes épségben s új erőben fogjátok őket ismét együtt látni.

Mit tegyenek velem? Szédítő mély örvényt vájtak útamba, melyet ki nem kerülhettem, hogy a szörnyű mélységbe alázuhanva, izzé-porrá törjem magamat. Midőn beleugrottam, üdvritál-
gásban, törtek ki: hála Istennek, ettől megszabadultunk!

Alig akartak hinni a szemüknek, mikor azután látták, hogy még mindig meg vagyok egészben, sőt nemcsak hogy nem ártott meg ez a salto-mortale, sőt ellenkezőleg inkább még több erőre kaptam tőle s szilajabb hangulattal folytatom a küzdelmet.

*

Miután látták, hogy az elem gördített akadályokat egymásután győzöm le: elhatározták, hogy még egy általános nagy nyílt rohamot kísértenek meg: népfelkelést rendeznek ellenem, egyszerre támadnak rám mindnyájan, a rengeteg tüztömegekkel körül fognak s törik-szakad, halálra pörkölnek.

És nem tudom, mi történik ekkor velem, ha nem jön szerencsémre épen a legváltáságosabb pillanatban segítségül egy hatalmas felhőszakadás ott fenn a külvilágon. Ez friss erőket hozott számomra ismét, megsokszorozta habjaimat. Ezeknek nagy részét most hirtelen gőzzé változtatva, oly rémületes földrengést támasztottam, mely a tűzvilág falazatait alapjaikban rendítette meg.

Reszkettek a szörnyű boltozatok, mint a nyárfalevél; eszük nélkül hátráltak vissza ellenségeim, megrémülve a gondolattól, hogy a felettük boltosodó egész nagy hegység rájuk szakadhat a rázkódásban.

Ekképen utat ritkítva magamnak közöttük, odább ismét egy vastag sziklafal elé jutottam, mely elállta útam. Az ilyen csekélységekhez már hozzá voltam szokva: belé haraptam szokásom szerint s addig rágtam, rágtam, a míg keresztül törtem magam rajta.

A mint túlsó oldalán kibukkantam, hát íme egy tündérterembe jutok, mely vakító fénnyel sugározta felém a nemes érczek s drágakövek százszerű ragyogását. Teledesteli volt e csarnok arany-, ezüst-, briliántok-, smaragd-, rubint-, zaphir-, topáz-, s a legértékesebb drágakövekkel, melyek itt a föld minden részéből fel voltak halmozva; mert ez volt Pluto kincses háza.

Nem szép volt ugyan tőlem, de bevallom, nem tudtam ellenállni e káprázatos varázsnak. Hirtelen összegyűjtöttem hajjaimat, felragadtam a mennyit csak birtam a kincsek halmazából s nagy rohammal kezdtem odább nyargalni vele.

Képzelfelhetni, milyen eszeveszettül kellett rohannom, hogy elbírjam azokat! Mert hát nekem olyan bolond természetem van, hogy minél gyorsabban megyek, annál nagyobb terhet bírok el.

Hanem fájdalom, a rendőrség szokása ellenére még ideje korán észrevette a turpisságot, rögtön telefonozott az előttem levő állomásokra és ilyenformán útam elé a sziklába hirtelen egy roppant nagy medenczét vájtak, úgy hogy ezt nem kerülhettem ki s nekem akarva, nem akarva bele kellett e vízfogóba öntenem hajjaimat. Ezek itt megcsendesedtek s megállásra kényszerítve, nem tarthatták meg tovább a magukkal hozott zsákmányt, hanem kénytelenek voltak terhüket elbocsátani. Ekkép a sok drágaság csakhamar leszállott a fenékre s én e csendes helyen soha többé nem tudtam oly erőre szert tenni, hogy ismét felragadhassam s tovább vihessem azt. Hej pedig milyen gazdag volnék akkor! Hogyan tündökölnének most velük!

Nem tudtak legyőzni idáig; utat törtem magamnak közöttük. De mindennek daczára nem volt épen kellemes a helyzetem. Folyton ebben az alvilági hőségben utazni tovább!

Láttam, aggódva vettem észre, hogy e szakadatlan harc a tűz elemmel folyton apasztja hajjaimat; attól féltem nagyon, hogy lassan-lassan elfogy minden erőm, hogy utoljára kimerülök s martalékává leszek ellenségeimnek.

Hej, hogy szerettem volna most már visszamenni! Csakhogy nem lehetett ám!

Milyen boldog volnék, ha újra láthatnám a szép kék menny derült mosolyát s azokat a szép kis tarka virágokat, melyek partjaimon folyvást kísérnek, hogy hajjaimban elmerülve, bennem gyönyörködjenek!

De most már késő! Csak előre hát tűzön-vason!

Azonban nem volt ám előlről sem mindig nyitva az út. Akárhányszor állított meg egy-egy sziklafal, mely legkisebb részt sem mutatott a szabadulásra.

Ilyenkor elő kellett hát ismét vennem szerszámaimat, melyeket sehol nem hagytam el magamtól, s fűrészeltem, véstem, fűrtam, reszeltem, kilyukasztottam a sziklát, hogy utat nyissak a továbbhaladásra.

De a míg az ily munka tartott, az alatt habjaim nem tudva tovább haladni, sokszor oly tömegre gyűltek, hogy utánuk jövő társaiknak beözönlése elől az utat egészen eltorlasztották. Ilyenkor a visszatartott habok megtöltötték a legfelső üreg szája előtt levő külső medenczét s benne tavat képeztek, honnan a víz később, a mint a szikla átlukasztásával lefolyást kapott, ismét eltűnt, a medrét újra szárazon hagyva.

A külső medencze ekképen hol szárazon maradt, hol tele volt vízzel. Ezen lunátikus természete miatt ragadt bizonyosan a »Bolond-tó« név reá.

* * *

- Mit csináljunk? nem bírunk vele sehogy sem! - tanakodtak ellenségeim - hát ha már nem szabadulhatunk semmi módon tőle, próbáljuk meg, nem lehetne-e legalább valamiképen hasznossá tenni ezt a betolakodott jövevényt?

S ezzel odaterelték habjaimat egy kerék lapátjaira, hogy azt forgassam. A lapátos kerék hosszú tengelyének másik végén egy sokkal nagyobb, mondhatni óriási kerék volt alkalmazva s ennek széles talpához egy ember volt erősen odakötözve. Ez az óriás kerék s vele együtt a rákötött ember szemkápráztató gyorsasággal forgott, forgott, szakadatlan, végnélküli karikában.

Ej ni! hisz ez Ixion, a ki botor vakmerőségében Junóra merte volt egyszer emelni a szemeit, 's így kell most neki ezért büntetésül az idők végtelenségeig körvonalban forognia.

És most engem kényszerítenek rá, hogy segítsek kínozni ezt a szegény embert és forgassam őt könyörület nélkül, kegyetlen sebességgel, a milliószer és milliószer ismétlődő gyűrűzetben! -

Odább, odább!

Hahó! - kiált most Pluto udvari technikusa - még van itt egy kis dolog, hé! Ha már itt vagy, hát tégy legalább valami hasznót is: gyere hajtsd ezt a fuvót! S ezzel odaigazítá medremet egy másik lapátkerékre: ez hajtotta a fuvót, mely a tűzvilág örök lángjait ébren tartá.

- Mit? Hát még én éleszszem itten a tüzet? Én segítsek még több lelket fűni ellenségeimbe, erőt önteni beléjük?... Usgye főre! Szaladjunk tovább!

De hiába! Már a fejükbe vették, hogy hasznót préseljenek belőlem bármi módon. Pluto udvari orvosával, Aesculáppal gyűlt most meg a bajom.

Ez a fő-fő egészségügyi tanácsos úr sokat hallott régóta arról, hogy a világ oda fen megunta már a sok decoctumot, pilulát, tincturát s az ördög konyhájának egyéb ilynemű csemegéit, s hogy e helyett mostanában inkább hideg vízzel öblögetik ki az emberekből a betegséget.

Mily régen szeretett volna már ő is kísérletet tenni e csoda-gyógymóddal! De hiába! mert nem volt hozzá soha vize.

Ennek az úrnak hát épen kapóra jöttem a vízzel. Jó, hogy itt vagy!

Igaz, hogy a vízem egész langyossá lett, míg a tűzvilág hőségében idáig elvergődött s oda fönn még csecsemő fürösztésre is meleg volna: de azért itt lenn náluk ez tökéletes hideg víz számba mehet s épen jó lesz nekik!

Felfogtak nagy medenczékben s végig kúrálták velem az alvilágnak valamennyi ideges, gyomorhajos, hystericus, vérszegény betegeit.

- Jaj, jaj, jaj, jaj! Hagyjatok, hagyjatok! Nem azért jöttem én ide, hogy ezekben gyönyörködjem! Hiszen látok én ott fenn a világban ilyen mindenféle nyavalyát eleget!

*

Alig, hogy innen menekülnöm sikerült, újabb veszedelem tárult elém. Meglátott Plútó, a ki éppen akkor ebédnél ült s egy roppant üstből habsolta befelé kegyetlenül nagy kőkanállal az izzó lávát. Mindig ezzel élt; nem is evett mást.

- Ahá! Jó, hogy itt az urfi! Hát te vagy az az orczátlan betyár, a ki a kincseimet elakarta csaklizni? Na éppen jókor jössz! Meguntam már ezt a sok forró tüzes lávát; kívánnék valamit, a mi hűsít! Tudod no, hisz oda fenn is szoktak ebéd után fagylaltozni a nagy urak: te most éppen jó léssz nékem erre a célra!

Kitátotta otromba nagy száját, s belé irányította medremet, hogy összes vizem elnyelhesse.

De most igazán megvoltam ám rökönyödve nagyon! Hogyne! Nem tréfa dolog az, elevenen Pluto gyomrába jutni!

- Hanem megállj csak! - gondolám - legyenek csak ott benned! Majd csinállok én ott egy kis kalamajkát néked!

Alig, hogy benne voltam, ott egyszerre felvettem a szárnyaim s gőzzé válva, elkezdtem Pluto gyomrát minden erőmből széjjel feszíteni.

Ő alvilági felségének ez nem nagyon jól eshetett. Úgy látszott, mintha megijedt volna nagyon, hogy szétpukkantom; s a helyett, hogy a fagylaltozást tovább folytatta volna: sietett inkább utat adni nékem, hogy menjek ismét ki a merre bejöttem.

*

Tehát még Pluto gyomrából is sikerült épségben előkerülnöm! Kezdtem most már bízni magamban és erőmben. Láttam, hogy nem igen bírnak velem. Hiszen én kutya gyerek vagyok!

Az igaz! De hát mégis! gondoljuk meg csak jól: milyen kilátásaim lehetnek itten? utoljára is mi lesz itt velem? Idáig csak kiállottam vitézül mindent; de egész életemet csak nem tölthetem itt e szomorú rabságban, mindenfelől ádáz ellenségektől környezve, szüntelen élethalál harcra folytatva ellenük!

...Itt van ni! most megint az isten-kovács Vulkán fedezte fel, hogy az én vizem tulajdonkép nagyon alkalmas arra, hogy örökösen kormos kezét s arcát minduntalan belé mossa s szép tiszta, átlátszó habjaimat bemocskolja. Akárhányszor olyan voltam tőle, mint a tinta, hogy alig ismertem magamra.

- Látod, te bolond! - gondoltam ilyenkor: nem tetszett néked ott kűn a felvilágban szép nimfáknak, najádoknak bársony-puha bőrét nyaldosni habjaiddal: és most ezt a csúf, vén kormos kovácsot vagy ime kénytelen fürösztetni! Hát kellett ez neked?

Dehogy kellett, dehogy!

Hanem azért már éppen nem haragudtam, mikor Plutóné ő felsége, a tündérszép Persefone szállt le hozzám, hogy harmat-gyöngye tagjait bennem megfürösztse.

Átöleltem habjaimmal az istennő szoborminta-termetét, és ez az érintkezés mondhatom sokkal jobban felmelegített, mint a körülöttem izzó, süstörgő, lángoló tűzvilág minden forrósága.

Nem tudtam a kisértésnek ellenállani.

A kincstárával Plutónak nem volt szerencsém: de hisz itt van most az ő legis-legszebb, legdrágább kincse a kezem közt: próbáljuk meg! hátha sikerülne magam ezzel az előbbi kudarczért kárpótolni!

...El kezdtem ragadni a szép Persephonét, s vittem, vittem, hogy minél előbb kijussak a külvilágra véle, hol biztonságban lennék már Plutótól, mert oda nem terjed ki az ő hatalma.

De fájdalom, nem juthattam el véle odáig. Szép zsákmányom jajveszéklésére Plutó, kinek ezt rögtön megtelefonozták, néhány faczér demiurggal hirtelen roppant nagy sziklafalat húzatott utam elé, mely tovább futásomban megakadályozott; s a míg én ez akadály elhárításán dolgoztam, az alatt itt termett ő felségének testőrsége, s körmeim közül a prédát kiragadta.

*

Ezért a hallatlan merényletért keserves büntetést róttak rám: be vezettek a kloákákba, mindenféle ronda csatornába, s azokat kellett szentségtörő habjaimmal tisztára mosnom.

De ez még csak hagyján volt ahhoz az óriási nagy szemétdombhoz képest, melyhez oda vezettek, hogy elseperjem.

- Hát ez mi? kértem egy a közelben ácsingózó tűzrémtől. Ugyan mikép és honnan tudtatok ennyi rengeteg szemetet össze gyűjteni? Hogyan tudjam én ezt mind eltakarítani? Hiszen itt annyi szemét van együtt, hogy ehez képest Augias istállója tisztára kivikszolt fényes tánczterem volt!

- Hja, barátom! monda ő: ez itt a szégyenlős üzletek hivatalos csarnoka: ezeket az üzleteket az egész nagy alvilágból mind csak itt ezen egy helyen kötik meg s bonyolítják le, azért, hogy a temérdek piszok és szemét, mit ízékül hátra hagynak, itt együtt maradjon s el ne rondítsa az egész országot.

- Miféle üzletek azok?

- Hát tudod... izé... hogy is mondjam csak? itten intézik el a gründolásokat, minden némű concessiókat, szállítási szerződéseket, viczinálisok létesítését, finanszírozását, diskkrét kiadásokat, választási dolgokat, kortes-számlák kiegyenlítését, közmunkák s építkezések felvállalását, s az ezekből felmerülő nehézségek elsimítását, s más efelé ügyeket, a hol egyik kéz a másikat mossa, s minél inkább mossa, annál piszkosabb lesz tőle mind a kettő.

- Ahán! most már értem: hát innen származik ez a rengeteg szemét itten!

- Igen, pedig ez csak a maradékja a piszoknak. De hát még a mit elvittek azok magukon innen!

Ez volt az eddigiek közt a legnehezebb feladat, de végre hosszú idő múlva ezzel is elkészültem valahogy.

...Nagyot lélekzettem: na hála Istennek, csakhogy túl vagyok rajta! Most már talán csak megszabadulok a sok nyomorúságtól és sikerülni fog végre ki jutnom újra a szép napvilágra!

*

És mikor már azt hittem volna, hogy vége minden bajnak, épen akkor várt a legnagyobb veszedelem rám.

Az alvilági »Hotel cenzural« bérloje, a mint észre vett, rögtön belátta egy vendéglős élelmisével, mily megbecsülhetetlen kincses bánya ily nagy víztömeg egy kocsmárosra nézve.

Tudta ő azt már a bibliából, a kánai menyegző történetéből, hogy a vizet lehet borrá változtatni. Tudta ő ezt jól; csak hogy nem volt még eddig hozzá vize.

De most valahára itt van a víz!

Ez a kegyetlen ember ádáz dühvel esett nekem minden erejével, nagy személyzetével; föl fogott egészen, s el kezdett lázas sietséggel belőlem bort csinálni.

...Láttam, éreztem, hogy ily nagy veszedelemben még nem forogtam sehol egész útam alatt; tudtam, hogy ha ennek a szörnyetegnek a karmaiból nem menekülhetek, végem van örökre. Ennél nem számíthatok könyörületre; ez a vandál képes engem utolsó cseppig felhasználni, borrá fel dolgozni: nem marad még hírmondó sem belőlem!

Még gondolatnak is borzasztó! Hogy én, a ki meg vagyok szokva, egész életemet szikláról-sziklára szökellve fürge futásban tölteni: most ezentúl légmentesen bezárva pangjak olyan palaczkokban, melyekre az van felírva: „*Legfinomabb Érmelléki*”... Ó nem! Mit érnék én ezzel az üres címmel, ezzel a rangemelkedéssel, ezzel a megbárósítással, ha drága szabadságomat kellene érte cserébe adnom?

Most már igazán legfőbb ideje, hogy kijussak a külvilágra!

Vajon merre lehetne itt menekülni?

Elővettem minden szerszámomat s tartalékerőimet összeszedve, el kezdtem fúrni, vésni, vágni, fűrészelni az útamban álló sziklafalat, a mennyire csak ki telt tőlem.

A kétségbeesés természetfölötti erejével folytatott munka megtermé végre gyümölcsét: sikerült áttörnem a vastag sziklafalat s ki jutnom itt a felvilágra, a mint láthatod. Tyhű! be kivagyok fáradva! Még most is benne van az ijedség, az átélt borzalmak rémülete tagjaimban!

Ó mi édes ide kint! Mennyi mosoly, mennyi derűtség, milyen vidámság! A kék menybölt, a zöld falomb hogyan nevetnek rám! az ismerős bokrok, a tarka kis virágok hogyan integetnek felém, mily barátságosan üdvözlnek, hogyan örülnek nekem? Pataktársaim mily vidáman csevegnek, mikép beszélnek hozzám! hogyan kérdik tőlem: Isten hozott! hol jártál oly sokáig?

Ó aranyos szép napsugár! Áldott légy, ki felderítet a világot! Most tudom csak, mily szép vagy, mi kedves vagy: mikor láttam, hogy milyen a világ, a hol te hiányzol! Eddig nem tudtalak becsülni, észre sem vettelek, mint a levegőt, melyet beszívunk. Most tudok csak igazán örülni neked! Be sokan vannak, kik szerencsétlenek és nem képesek örülni a jónak, csupán azért, mert nem próbálták még a rosszat soha!

-&-